

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Jono Ancutos,
IV kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studento

Magistro darbas

Testamento sudarymo sąlygos

Vadovas: lekt. dr. Saulius Aviža

Recenzentas: asist. Giedrė Urbanavičiūtė

Vilnius 2009

TURINYS

1.	IŽANGA	3
2.	PAVELDĖJIMAS PAGAL TESTAMENTĄ IR JO ISTORINĖ RAIDA	5
2.1.	Pagrindiniai paveldėjimo pagal testamentą bruožai	5
2.2.	Istorinė testamentų raida	9
3.	TESTAMENTO SUDARYMAS	13
3.1.	TESTATORIAUS VEIKSNUMAS	13
3.1.1.	Veiksnumas kaip esminis ir būtinas sutarties elementas	13
3.1.2.	Asmens pripažinimo neveiksiu ar ribotai veiksniumi kriterijai	14
3.1.3.	Įsitikinimo asmens veiksniumu problemos	15
3.1.4.	Pasekmių, kai sandoris sudaromas neveiksnaus asmens ir asmens, nesuvokiančio savo veiksmų reikšmės sandorio sudarymo momentu, santykis	17
3.1.5.	Asmens veiksnumo nustatymas notarinėje praktikoje	20
3.2.	TESTATORIAUS VALIA	22
3.2.1.	Testatoriaus laisva valia – būtina testamentų galiojimo sąlyga	22
3.2.2.	Testamento pakeitimas, panaikinimas ar papildymas - neatskiriama testatoriaus teisė	25
3.2.3.	Neteisėtas poveikis testatoriaus valiai	27
3.3.	TESTAMENTO FORMOS IR SUDARYMO TVARKOS REIKALAVIMAI ...	29
3.3.1.	Testamentų rūšys	29
3.3.2.	Oficialieji testamentai	31
3.3.2.1.	Bendrasis sutuoktinių testamentas	32
3.3.3.	Asmeniniai testamentai	35
3.3.4.	Testamentų registras	40
3.4.	TESTAMENTO TURINYS	42
3.4.1.	Reikalavimai testamentų turiniui	42
3.4.2.	Įpėdiniai pagal testamentą	43
3.4.3.	Teisė į privalomąją palikimo dalį	46
3.4.4.	Testamento sąlygos	49
3.4.5.	Substitucija	51
4.	IŠVADOS	53
5.	LITERATŪROS SĄRAŠAS	55
6.	SANTRAUKA	60

1. ĮŽANGA

Temos aktualumas. Ši tema labai aktuali praktikams, ypač notarams, kurie privalo taikyti įstatymo normas. Šiai temai skirta labai mažai dėmesio, ji aptariama gana paviršutiniškai teisinėje literatūroje, mažai nagrinėjama moksliniuose darbuose. Dažniausiai praktikai – notarai vadovaujasi ne išsamiomis instrukcijomis, o susiklosčiusia praktika, kurią perduoda vieni kitiems, taip pat konsultuoja šiuo klausimu besikreipiančius asmenis.

Šios temos aiškus ir suprantamas atskleidimas mokslo darbuose, monografijose, straipsniuose, kituose šiai temai skirtuose leidiniuose padėtų išvengti daugybės nesusipratimų ir klaidų testamentų sudarymo klausimais, kiekvienas fizinis asmuo galėtų gauti pakankamai teisinės informacijos, kuri būtina ruošiantis sudaryti testamentą, einant pas notarą, ar kitais klausimais, susijusiais su testamentų sudarymu.

Darbo originalumas. Nagrinėjamos temos originalumas yra tas, kad šiame darbe, remdamasis teisės doktrina, bendraisiais teisės principais, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama teismų praktika, teisės aiškinimo ir taikymo taisyklėmis, visuomeniniuose santykiuose susiklosčiusia praktika, bandau atskleisti testamentų sudarymo teisinį reglamentavimą, paveldėjimo pagal testamentą ypatumus.

Darbo tikslai ir objektas. Darbo tikslai – susisteminti ir apibendrintai pristatyti testamentų sudarymo teisinį reglamentavimą ir paveldėjimo pagal testamentą ypatumus, apibendrinti teismų praktiką šiuo klausimu.

Ši visuomeninių santykių sritis yra aktuali visiems, paveldėjimo pagal testamentą santykiai formuojasi nuolat, sukeldami daug neaiškumų ir painiavos, todėl mano darbo tikslas – kaip galima išsamiau atskleisti testamentų sudarymo sąlygas, testamentui kaip vienašaliam sandoriui keliamus reikalavimus, paveldėjimo pagal testamentą teisinį reglamentavimą.

Darbo objektas – testamentų sudarymo teisinis reglamentavimas.

Tyrimo metodai. Naudojami tradiciniai jurisprudencijos metodai: dokumentų analizės, loginis, istorinis, sisteminis-analitinis, teleologinis.

Pagrindinis metodas – sisteminis-analitinis, kadangi Civilinis kodeksas ir kiti įstatymai įtvirtina tik pagrindines taisykles, o tikrąjį testamentų sudarymą reglamentuojančių teisės normų turinį galima atskleisti tik sąveikoje su kitomis teisės normomis.

Istorinis metodas leidžia suvokti testamentų istorinę raidą, jo kitimą skirtingais laikotarpiais ir skirtingų visuomeninių santvarkų kontekste.

Dokumentų analizės metodu vadovautasi nagrinėjant ir siekiant atskleisti Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktų turinį.

Loginis metodas naudotas darant išvadas ir apibendrinimus, identifikuojant problemas ir siūlant sprendimų variantus.

Teleologiniu metodu remtasi atskleidžiant kai kurių reikšmingesnių teismų praktikos išaiškinimų atsiradimo priežastis ir potekstę.

Svarbiausi teisės šaltiniai. Rašant darbą remtasi Lietuvos ir užsienio šalių civiliniais įstatymais, civilinės teisės mokslinė literatūra ir periodiniais leidiniais, tačiau pagrindiniai šaltiniai buvo šie: Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, Lietuvos Respublikos notariato įstatymas, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pirmos knygos komentaras, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso penktos knygos komentaras, V. Gaivenio ir A. Valiulio knyga „Turto paveldėjimas“, V. Nekrošiaus knyga „Notariato teisė“.

2. PAVELDĖJIMAS PAGAL TESTAMENTĄ IR JO ISTORINĖ RAIDA

2.1. Pagrindiniai paveldėjimo pagal testamentą bruožai

Testamentas – tai asmeninis, vienašalis įstatymo nustatyta tvarka ir forma testatoriaus sudarytas sandoris dėl jo turto (turto dalies) paveldėjimo po mirties, kurį testatorius gali bet kada pakeisti, papildyti arba panaikinti (atšaukti) ir kurio teisiniai padariniai atsiranda testatoriui mirus.

Reikia pažymėti, kad testamentą gali sudaryti tik pats testatorius. Kitas asmuo testatoriaus pavedimu neturi teisės nei sudaryti, nei pakeisti, nei panaikinti testamentą. Tai nereiškia, kad visais atvejais testamentą turi surašyti pats testatorius savo ranka. Oficialųjį testamentą gali surašyti notaras ar kitas asmuo. Tik asmeninį testamentą turi surašyti pats testatorius savo ranka kaip vientisą dokumentą ¹.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad palikimas atsiranda palikėjo mirties momentu, o įpėdiniai, tiek įstatyminiai, tiek testamentiniai, kad palikimą įgytų, turi jį priimti. Įstatyme nustatyti trys palikimo priėmimo būdai: paveldimo turto faktiškas valdymas; kreipimasis į palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismą dėl turto apyrašo sudarymo; padavimas palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimo apie palikimo priėmimą (Civilinio kodekso (CK) 5.50 str. 2 d.). Pažymėtina, kad įpėdinis nuosavybės teisę į paveldėtą turtą įgyja nuo palikimo priėmimo momento ir būdamas paveldėto turto savininku turi teisę savo nuožiūra, nepažeisdamas įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti (CK 4.37 str. 1 d.). Teisė disponuoti turtu reiškia ir teisę nuosavybės teise turimą turtą laikantis įstatymų įvairiais būdais perleisti kitiems asmenims ².

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs tokius esminius paveldėjimo teisinių santykių aspektus:

- 1) paveldėjimas yra fizinio asmens turtinių teisių ir pareigų, taip pat kai kurių asmeninių neturtinių teisių perėjimo mirusio asmens teisių perėmėjams – įpėdiniams būdas;
- 2) palikėjui mirus įvyksta universalus jo turtinių teisių ir pareigų bei kai kurių asmeninių neturtinių teisių perėjimas jo įpėdiniams. Teisių perėjimo universalumas reiškiasi tuo, kad palikėjo teisės ir pareigos pereina palikimą

¹ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 24.

² *Ibid.*, p. 16.

priėmusiam įpėdiniui, neatsiŖvelgiant į tai, Ŗinojo jis ar neŖinojo esant atitinkamas palikėjo teises ar pareigas;

3) neleidŖiama palikimà priimti iš dalies arba su sąlyga ar išlygomis;

4) kad įgytų palikimà, įpėdinis turi jį priimti.³

Įpėdinis paveldi visà palikėjo turtà. Paveldimas turtas yra palikėjui nuosavybės teise priklausantys nekilnojamieji ir kilnojamieji daiktai, daiktinės teisės (valdymo teisė, uzufruktas, užstatymo teisė), intelektinė nuosavybė, kurià sudaro autoriaus, atlikėjo, fonogramos gamintojo turtinės teisės, pramoninė nuosavybė (išradėjo teisė paduoti išradimo paraiškà, gauti išradimo patentà, teisė į patentà ir patento suteikiamos teisės), pramoninio dizaino autoriaus teisė paduoti pramoninio dizaino paraiškà, gauti pramoninio dizaino liudijimà, liudijimo suteikiamos teisės, puslaidininkų gaminių topografijos autoriaus išimtinės turtinės teisės, palikėjo teisės į prekės Ŗenklià.

Paminėtina, kad autorių teisės, kaip ir kitas turtas, gali bŖti paveldimos įstatymo ir testamentu pagrindu. Kai vyksta įstatyminis teisių ir pareigų perėjimas, autorių teisės pereina kartu su visu paveldimu turtu. Testamentu atveju autorių teisės gali pereiti tiek kaip paveldimo turto sudėtinė dalis, tiek trečiajam asmeniui atskirai nuo viso palikėjo turto (CK 5.19 straipsnyje numatyta, kad kiekvienas fizinis asmuo gali testamentu palikti visà savo turtà arba jo dalį vienam ar keliems asmenims).⁴

Testatoriumi vadinamas asmuo, sudaręs testamentà. Testatoriaus nurodyti testamente įpėdiniai vadinami įpėdiniais pagal testamentà.

Visiškai veiksnus fizinis asmuo, sudarydamas testamentà, gali nuspręsti dėl savo turimų teisių padėties jam mirus. Testamentas yra vienašalis sandoris. Tokiu atveju įpėdiniai paveldi pagal testamentà. PaŖymėtina, kad paveldima pagal įstatymà, jeigu:

1. palikėjas nesudarė testamentu;
2. sudarytas testamentas pripaŖintas negaliojančiu;
3. testamentu dalis pripaŖinta negaliojančia (pagal įstatymà paveldimas turtas, likęs už testamentu ribų);
4. testamentas apima ne visà turtà (pagal įstatymà paveldimas testamentu nepaskirtas turtas);
5. įpėdinis atsisakė arba nepriėmė palikimo, o antrinis įpėdinis nepaskirtas;
6. įpėdiniai negali paveldėti dėl CK 5.6 str. nurodytų aplinkybių;

³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėju kolegijos nutartis civilinėje byloje V. Č. v. H. L., J. L., K. G., R. G., M. J. A., V. A. Nr. Nr. 3K-3-609/2008, kat. 45.1

⁴ ŪSONIENĖ, Jūratė. *Autorių teisių perdavimo ypatybės*. Monografija. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 208-209.

7. įpėdinis mirė prieš atsirandant palikimui, o antrinis įpėdinis nepaskirtas ⁵.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad testamentas, kaip vienašalis sandoris, sukelia teises ir pareigas tik vienai šaliai – įpėdiniams pagal testamentą. Paties testatoriaus testamentas nevaržo. Tai reiškia, kad testatorius gali bet kada sudarytą testamentą pakeisti arba panaikinti. Be to, testatorius gali sudaryti ne vieną, o kelis testamentus.

Jeigu palikėjas yra sudaręs testamentą teisės aktų nustatyta tvarka, įpėdiniai paveldi turtą testamente nustatyta tvarka. Jei testamentu paliktas ne visas turtas arba galioja tik dalis testamento, tai paveldima ir pagal testamentą, ir pagal įstatymą. Šiuo atveju paveldima pagal įstatymą tiek, kiek tai nėra nustatyta testamentu. Tuo atveju, kai palikėjas nėra sudaręs testamento arba testamentas nuginkčijamas, paveldima pagal įstatymą. Gali būti, kad po asmens mirties nėra įpėdinių nei pagal testamentą, nei pagal įstatymą. Taip gali atsitikti tada, kai:

1. asmuo nesudarė testamento arba sudarytas testamentas pripažintas negaliojančiu, o palikimo atsiradimo momentu nėra nė vieno įpėdinio, nurodyto CK 5.11-5.13 straipsniuose;
2. testatorius iš visų įpėdinių atėmė teisę paveldėti (nušalino įpėdinius nuo palikimo);
3. nė vienas įpėdinių palikimo nepriėmė;
4. įpėdiniai neteko teisės paveldėti, atsiradus CK 5.6-5.7 straipsniuose nurodytoms aplinkybėms.

Tokiais atvejais, kai nėra įpėdinių nei pagal įstatymą, nei pagal testamentą, visas mirusio asmens turtas pereina Lietuvos valstybei ⁶.

Pažymėtina, kad Civilinis kodeksas pirmenybę teikia paveldėjimui pagal testamentą, be to, įtvirtina testamento laisvės principą. Kiekvienas asmuo turi teisę pats savo valia nuspręsti, kam turi atitekti jo turtas ar dalis turto po jo mirties. Jeigu testamentu testatoriaus valia išreikšta tik dėl dalies turto, likusi turto dalis paveldima pagal įstatymą. Šiuo atveju įpėdiniais pagal įstatymą laikomi CK 5.11-5.13 straipsniuose nurodyti asmenys, nepriklausomai nuo to, ar jiems turto dalis palikta testamentu, ar ne⁷.

Pastebėtina tai, kad turtą galima palikti ne tik testamentu, bet ir sudarant dovanojimo sutartį. Pagrindinis dovanojimo sutarties ypatumas yra tas, kad nuosavybės teisė į turtą pereina pasirašius dovanojimo sutartį, t.y. nuo sutarties pasirašymo momento.

⁵ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 19.

⁶ *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 482-483.

⁷ *Ibid.*, p. 483-484.

Tai ir yra esminis skirtumas tarp testamentinio ir dovanojimo sutarties - pagal dovanojimo sutartį turtas pereina iš karto po jos sudarymo, o parašius testamentą, tiksliai po testatoriaus mirties⁸.

Paveldėjimo teisės šaltiniai - tai Lietuvos Respublikos Konstitucija, Civilinis kodeksas (penktoji knyga, kitų knygų straipsniai arba jų dalys, reglamentuojantys paveldėjimą). Paveldėjimo teisės šaltiniams galima būtų priskirti ir Notariato įstatymą, Nekilnojamojo turto registro įstatymą, Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą, Draudimo įstatymą, Pensijų kaupimo įstatymą, Paveldimo turto mokesčio įstatymą ir kitus įstatymus, kiek jie reglamentuoja teisinius paveldėjimo santykius.

Be to, paveldėjimo teisės šaltinis yra 1972 metų Europos Tarybos Bazelio konvencija dėl testamentų registravimo schemos sukūrimo. Prie paveldėjimo teisės šaltinių taip pat galima būtų priskirti Jungtinių Tautų Visuotinę Žmogaus Teisių Deklaraciją, kiek tai susiję su visų žmonių lygybės principu, diskriminacijos draudimu, nuosavybės apsauga (1, 2, 6, 7, 17 straipsniai), Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, kiek tai susiję su nuosavybės apsauga, diskriminacijos, piktnaudžiavimo teisėmis uždraudimu, teisių apribojimo ribų nustatymu (14, 17, 18 straipsniai, pirmojo protokolo 1 straipsnis, septintojo protokolo 5 straipsnis), Europos konvenciją dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso (9 straipsnis), Lietuvos Respublikos dvišales sutartis su kitomis valstybėmis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose⁹.

Minėtinos tokios paveldėjimo teisės srities tarptautinės konvencijos:

- 1961 m. Hagos konvencija dėl kolizinių normų, susijusių su paveldėjimu pagal testamentą;
- 1972 m. Europos Tarybos Bazelio konvencija dėl testamentų registravimo schemos sukūrimo;
- 1973 m. Hagos konvencija dėl mirusių asmenų palikimo administravimo;
- 1973 m. UNIDROIT Vašingtono konvencija dėl vieningo įstatymo, nustatančio tarptautinio testamentinio formą;
- 1989 m. Hagos konvencija dėl teisės, taikytinos paveldėjimo santykiams¹⁰.

Lietuvos, kaip ir daugumos užsienio kontinentinės teisės sistemos valstybių, paveldėjimo teisės pagrindiniai principai yra šie:

1. universalaus teisių perėjimo;

⁸ Testamentas: visi šio dokumento privalumai ir trūkumai. *Privati erdvė*, 2005, nr. 6(15), p.73.

⁹ *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 474-475.

¹⁰ MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001. p. 282-287.

2. testatoriaus laisvės;
3. šeimos paveldėjimo.

Universalaus teisių perėjimo principas reiškia, kad tuoj po palikėjo mirties visas jo turtas (aktyvas ir pasyvas) pereina jo įpėdiniams įstatymų nustatyta tvarka. Palikimas pereina įpėdiniams nepakitęs, t.y. tokios būklės, kokios jis buvo palikėjo mirties momentu, kaip vientisa teisių ir pareigų visuma. Be to, palikimas pereina įpėdiniams visas tuo pačiu metu, t.y. palikimo negalima priimti dalimis.

Testatoriaus laisvės principas reiškia, kad testatorius gali laisva valia, savo nuožiūra palikti visą jam priklausantį turtą bet kuriam fiziniam ar juridiniam asmeniui. Testatoriaus laisvės principas yra išvestinis iš nuosavybės neliečiamumo principo.

Šeimos paveldėjimo principas reiškia, kad po asmens mirties pagal įstatymą teisę į jo paliktą turtą įgyja jo šeimos nariai: giminaičiai iki įstatymo nustatyto giminystės laipsnio ir sutuoktinis.

Paveldėjimo teisės principai nėra absoliutūs. Kaip ir romėnų teisė, šiuolaikinė paveldėjimo teisė žino testamentinę išskirtinę (legatą), t.y. be universalaus teisių perėjimo, egzistuoja ir singularinis teisių perėjimas.

Testatoriaus laisvės principą riboja šeimos paveldėjimo principas, nes įstatymas nustato privalomojo palikimo dalį, kurią paveldi reikalingi išlaikymo testatoriaus šeimos nariai, nepriklausomai nuo testatoriaus valios. Kita vertus, šeimos paveldėjimo principą riboja testatoriaus laisvės principas, nes testatorius gali laisvai disponuoti savo turtu ir savo nuožiūra spręsti, kam palikti turtą po mirties. Tik tuo atveju, jei testatorius nenusprendžia kitaip, jo turtą po mirties paveldi jo šeimos nariai ¹¹.

2.2. Istorinė testamentų raida

Lietuva, kaip ir kitos kontinentinės teisės sistemos valstybės, perėmė daugelį romėnų paveldėjimo teisės institutų. Toliau trumpai aptarsiu testamentų istorinę raidą.

Jau XII lentelių įstatyme, seniausiame Senovės Romos rašytiniame šaltinyje, rašoma apie paveldėjimą pagal testamentą. Pirmieji testamentai buvo žodinės formos. Jie buvo sudaromi arba per tautos susirinkimą, arba palydint į mūšį išsiruošusius karius. Tai buvo vieši testamentai, nes buvo sudaromi dalyvaujant daugybei liudininkų. Vėliau, vystantis privačiai nuosavybei, asmuo buvo suinteresuotas, kad kuo mažiau asmenų žinotų jo valią dėl turto perėjimo mirties atveju. Taip pamažu atsirado rašytiniai testamentai. Iš pradžių

¹¹ *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 475-476.

testatoriaus valios duoti patvarkymus dėl savo turto mirties atveju niekas neribojo, tačiau vėliau testamentinė laisvė buvo pradėta riboti, t.y. atsirado privalomas paveldėjimas (teisė į privalomąją palikimo dalį).

Bene svarbiausia testamento galiojimo sąlyga per visą testamento istoriją buvo reikalavimas paskirti įpėdinį (*institutio heredis*). Kartu su *institutio heredis* romėnų teisė numatė ir *substitutio*, t.y. antrojo įpėdinio paskyrimą tuo atveju, kai pirmasis įpėdinis dėl kokių nors priežasčių nepriims palikimo (mirs anksčiau už testatorių).

Testamentu testatorius galėjo atimti iš įpėdinio tam tikras teises arba teisę paveldėti tam tikrą daiktą kito asmens (asmenų) naudai, kartu įpareigodamas įpėdinį įvykdyti to asmens (asmenų) naudai tam tikrą prievolę. Toks testamentinis patvarkymas vadinosi legatu, o asmuo, kurio naudai įpėdinis turėjo atlikti tam tikrus veiksmus, vadintas ne įpėdiniu, bet legatarijumi¹².

Habilituotas daktaras Stasys Vansevičius, tyrinėjęs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybinius teisės institutus, nurodo, kad Lietuvos statutuose nustatytas paveldėjimas pagal testamentą ir įstatymą. I Statute minimas testamentas kartu su turto užrašymu. Pagal jį leista palikti trečdalį dvaro. Testamentas turėjo būti pareikštas didžiajam kunigaikščiui arba pavieta urėdininkui. Be to, turto gavėjas turėjo gauti didžiojo kunigaikščio arba pavieta urėdininko leidimą turtui įgyti. Sergantis palikėjas turėjo teisę parašyti turto užrašymo raštą dalyvaujant liudytojams. Po alikėjo mirties giminaičiai turėjo pateikti raštą didžiajam kunigaikščiui arba ponų tarybai tvirtinti¹³.

II ir III Lietuvos statutuose testamentui skiriamas visas VIII skyrius. Kilnojamąjį turtą ir įgytą dvarą kiekvienas turėjo teisę palikti kam nors testamentu. Neturėjo teisės sudaryti testamento šie asmenys:

- 1) nepilnamečiai vaikai;
- 2) vienuoliai;
- 3) sūnūs, neatsiskyre nuo tėvo ūkio (jie testamentu galėjo palikti tik savo asmeninį arba užtarnautą turtą);
- 4) asmenys, atiduoti kito valdžion kartu su turtu;
- 5) belaisviai ir nelaisva dvaro šeimyna;
- 6) nepilnapročiai, kol neatgaus proto;
- 7) tremtiniai ir nuteistieji garbės atėmimu.

Kad testamentas galiojotų, reikėjo turėti gerą atmintį ir būti sveiko proto. Testamentas turėjo būti sudarytas žemės arba pilies teisme. Jeigu teisme sudaryti testamentas nebuvo

¹² *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 467-468.

¹³ GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas*. Vilnius: Justitia, 1998, p. 9.

galima, jį sudarant turėjo dalyvauti urėdininkas ir du šlėktos. Testatorius, mokantis rašyti, turėjo pasirašyti testamentą ir uždėti antspaudą. Liudytojai taip pat turėjo pasirašyti ir uždėti savo antspaudus. Kiekvieną kam nors paliekamą daiktą reikėjo aiškiai apibūdinti, o liudytojai turėjo viską, ką girdėjo, sąžiningai įrašyti į testamentą. Po testatoriaus mirties testamentas turėjo būti įrašytas į pilies arba žemės teismo knygas. Testatorius turėjo teisę keisti testamentą. Tokiu atveju galiojančiu laikytas paskutinis prieš mirtį sudarytas testamentas. Testamento data ir svarbesnės vietos turėjo būti be taisyčių arba trynimų. Taisyti straipsniai laikyti negaliojančiais. Testamentas galiojo tik kai taisytos rašybos klaidos. Kai testamentą kas nors ginčijo ir įrodinėjo, kad neteisėtas vienas ar keli straipsniai, kita jo dalis galiojo ¹⁴.

Nepriklausomoje Lietuvoje 1918-1940 metais (išskyrus Klaipėdos kraštą, Suvalkiją, Palangos apylinkes, Zarasų apylinkes) paveldėjimą reglamentavo Rusijos imperijos civilinių įstatymų X tomo 1 dalies 1010 – 1338 straipsniai. Buvo nustatytos dvi testamentų rūšys: notarinis ir naminis. Notarinis testamentas buvo sudaromas dalyvaujant trimis liudytojams. Namuose testamentą galėjo surašyti pats testatorius savo ranka arba jo paprašytas kitas asmuo. Testamentas turėjo būti pasirašytas testatoriaus ir liudytojų. Naminiai testamentai turėjo būti pateikti tvirtinti vykdyti taikos teisėjui. Įstatymas taip pat numatė ypatingus testamentus – sudarytus karo žygyje, tarnaujančiųjų armijoje, plaukiojančių prekybos laivais ir pan. nustatė jų sudarymo tvarką.

Suvalkijoje galiojusiame Napoleono kodekse numatyti trijų rūšių testamentai: savo ranka parašyti, viešieji ir slaptieji. Viešąjį testamentą surašydavo du notarai, dalyvaujant dviems liudytojams arba vienas notaras, dalyvaujant keturiems liudytojams. Testamentu buvo galima užrašyti aplenkiant kitus įpėdinius ne visą savo turtą, o tik vadinamąjį leistą laisvai tvarkyti turto dalį. Ši dalis buvo ne vienoda. Jei po palikėjo mirties likdavo vienas vaikas – testamentu laisvai galima būdavo užrašyti ne daugiau pusės turto, jei du vaikai – 1/3 turto, o jei trys ir daugiau – 1/4 turto ¹⁵.

Sovietinėje Lietuvoje iki 1964 metų galiojo 1922 metų RTFSR civilinis kodeksas. Pagal jį testamentas turėjo būti palikėjo pasirašytas ir notaro patvirtintas. Griežtai nebuvo nurodyta, kad tokios formos nesilaikymas daro testamentą negaliojantį, tačiau teismų praktika notariškai nepatvirtinto testamento nepripažino.

1964 metų Civilinis kodeksas galiojo iki įsigaliojant 2000 metų Civiliniam kodeksui, t.y. iki 2001 metų liepos 1 dienos. Toliau šiame darbe atskiruose skyriuose bus nurodyta,

¹⁴ VANSEVIČIUS, Stasys. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai-teisiniai institutai*. Vilnius, 1981, p. 70-78.

¹⁵ *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 469-470.

kuo Civilinio kodekso normos, reglamentuojančios paveldėjimą pagal testamentą, skiriasi nuo 1964 metų CK normų, tai pat pateikiamas kai kurių Lietuvos paveldėjimo pagal testamentą teisės normų palyginimas su tuos pačius santykius reglamentuojančiomis užsienio valstybių CK normomis ¹⁶.

¹⁶ *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 472-473.

3. TESTAMENTO SUDARYMAS

Testamentas yra vienašalis sandoris, kuriame išreikšta testatoriaus valia. Testamentas turi atitikti sandoriams keliamus reikalavimus dėl:

- **testatoriaus veiksnumo,**
- **jo valios tikrumo,**
- **turinio teisėtumo,**
- **testamento formos.**

Jeigu nėra bent vieno sandorio elemento, sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu.

3.1. TESTATORIAUS VEIKSNUMAS

3.1.1. Veiksnumas kaip esminis ir būtinas sutarties elementas

Teisės teorija ir praktika pripažįsta: esminis ir būtinas sutarties elementas yra šalių susitarimas, t.y. šalių valia sudaryti sutartį. Tikrąją savo valią gali išreikšti tik veiksnus asmuo. Jei sudarant sutartį šalių tikroji valia neišreikšta arba ji išreikšta su esminiais trūkumais, tai nėra ir susitarimo. Nesant pagrindinio sutarties elemento, nėra pagrindo ir sutarčiai egzistuoti, kitaip tariant, tokia sutartis yra neteisėta¹⁷.

Pažymėtina, kad testamentą gali sudaryti tik visiškai veiksnus fizinis asmuo. Du asmenys gali sudaryti kartu vieną testamentą tik tuo atveju, jeigu yra sudarę santuoką. Toks testamentas vadinamas bendruoju sutuoktinių testamentu.

Testamentas yra asmeninis sandoris, todėl testatorius gali sudaryti testamentą tik pats. Draudžiama sudaryti testamentą per atstovą.

Testamento negali sudaryti:

1. asmenys, teismo pripažinti neveiksniais;
2. asmenys, teismo pripažinti ribotai veiksniais dėl piktnaudžiavimo alkoholiu, narkotinėmis arba toksinėmis medžiagomis;
3. nepilnamečiai, išskyrus atvejus, kai jie yra įgiję visišką veiksnumą (yra emancipuoti arba sudarę santuoką)¹⁸.

Pastebėtina, kad testamentą negali sudaryti nepilnamečiai iki 18 metų, nes jie nėra visiškai veiksnūs, išskyrus nesukakusius 18 metų nepilnamečius, kurie teismo tvarka

¹⁷ MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnumo nustatymo problemos notarinėje praktikoje. *Notariatas*, 2009, nr. 7, p. 14.

¹⁸ *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 493-495.

pripažinti visiškai veiksniais pagal CK 2.9 str. (emancipuotus nepilnamečius, sukakusius 16 metų) ir nepilnamečius, kurie, sudarę santuoką, pagal CK 2.5 str. 2 dalį įgyja visišką veiksnumą nuo santuokos sudarymo momento ir išlieka veiksnius ir vėliau, kai santuoka nutraukta ar pripažinta negaliojančia dėl priežasčių, nesusijusių su sutuoktinių amžiumi. Tokie nepilnamečiai irgi gali sudaryti testamentą.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad testamentą negali sudaryti asmenys, kurie teismo pripažinti neveiksniais, kurių veiksnumas apribotas dėl piktnaudžiavimo alkoholiniais gėrimais, narkotikais, narkotinėmis ar toksinėmis medžiagomis¹⁹.

Testatoriaus galėjimas sudaryti, pakeisti arba panaikinti testamentą nustatomas pagal testatoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos teisę. Jeigu asmuo, turintis nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje, testamentą sudarys kurioje nors užsienio valstybėje, jo testamentinis veiksnumas bus nustatomas pagal Lietuvos teisę. Jeigu asmuo nuolatinės gyvenamosios vietos neturėjo arba ją nustatyti neįmanoma, tai galėjimas sudaryti testamentą nustatomas pagal jo sudarymo vietos teisę (CK 1.60 str.).

Pažymėtina, kad testamentinis veiksnumas užsienio šalyse yra skirtingas. Pavyzdžiui, Bulgarijoje - 18 metų, Vokietijoje – 16 metų, Ispanijoje – 14 metų²⁰

3.1.2. Asmens pripažinimo neveiksiu ar ribotai veiksniumi kriterijai

Norint asmenį pripažinti ribotai veiksniumi, reikia nustatyti tik vieną faktą – asmens piktnaudžiavimą alkoholiniais gėrimais, narkotikais, narkotinėmis arba toksinėmis medžiagomis. Todėl kitokie neprotingi asmens veiksmai, pavyzdžiui, liguistas polinkis į azartinius lošimus, kitoks neracionalus savo lėšų švaistymas, nėra pagrindas riboti asmens veiksnumą. Sąvoka „piktnaudžiavimas“ reiškia nuolatinį, pastovų, neprotingą, besaikį alkoholio, narkotikų, narkotinių ar toksinių medžiagų vartojimą, t. y. tokį, kuris daro žmogų nuo jų priklausomą. Prireikus nustatyti asmens priklausomybės nuo alkoholio ar narkotikų faktą teismas gali skirti teismo narkologinę ekspertizę. Pripažintam ribotai veiksniumi asmeniui nustatoma rūpyba ir teismo sprendimu skiriamas rūpintojas (CK 3.242 str. 1 d.)²¹

CK 2.10 straipsnio 1 dalyje nurodyti du medicininiai asmens pripažinimo neveiksnių kriterijai:

¹⁹ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 24-25.

²⁰ *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 493-495.

²¹ MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 2: Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 38-40.

1. asmens psichikos liga ar silpnaprotystė. Šiuos faktus gali nustatyti tik teismo psichiatrinė ekspertizė, todėl tokiose bylose teismas privalo ją skirti, kad išsiaiškintų, asmuo serga psichikos liga ar yra silpnaprotis;
2. asmens galėjimas suprasti savo veiksų reikšmę ir juos valdyti. Ne bet kuris psichikos sutrikimas ir psichikos ligos forma yra pagrindas pripažinti asmenį neveiksniu. Tik kai psichikos sutrikimas ar silpnaprotystė yra tokios formos, kad dėl jų negalima suvokti savo veiksų reikšmės ir jų valdyti, galima pripažinti asmenį neveiksniu. Į klausimą, ar asmuo gali suvokti savo veiksų reikšmę ir juos valdyti, taip pat turi būti atsakyta teismo psichiatrinės ekspertizės išvadoje.

Tačiau pripažinti asmenį neveiksniu atsižvelgdamas į teismo psichiatrinės ekspertizės išvadą gali tik teismas. Todėl eksperto negalima klausti, asmuo yra veiksnus ar ne. Bylos dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksniu nagrinėjamos ypatingąja teiseną (CPK 283-288 str.).²²

3.1.3. Įsitikinimo asmens veiksnumu problemos

Ne visada asmens valios trūkumai, dėl kurių sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais, yra akivaizdūs. Asmens psichikos būklė yra vienas iš asmens veiksnumo kriterijų. Nustatant veiksnumą, įvertinti asmens psichikos būklę yra gana sudėtinga: viena vertus, psichikos sutrikimai kartais gali būti neakivaizdūs, kita vertus, jei psichikos sutrikimai ir pastebimi, konstatuoti, kad dėl jų asmuo nesugeba suvokti savo veiksų reikšmės ir jų valdyti, gali tik kvalifikuoti šios srities ekspertai²³

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs tokius svarbius asmens pripažinimo neveiksniu aspektus:

- Pripažinimas neveiksniu – tai procedūra, kuri lemia esminį žmogaus, kaip teisinių santykių subjekto, statuso pasikeitimą, pagal galiojantį teisinį reglamentavimą socialinėmis ir teisinėmis pasekmėmis iš esmės prilygstantį žmogaus, kaip asmens ir piliečio, eliminavimui iš kitų visuomenės narių tarpo.
- Atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, asmens teisinio veiksnumo atėmimas yra ypač sunkus žmogaus teisių apribojimas, todėl asmuo gali būti pripažintas neveiksniu tik ypatingais atvejais. Iš asmens neturėtų būti atimama galimybė savarankiškai spręsti dėl naudojimosi jam

²² MIKELĖNAS, V.; BARTKUS, G.; MIZARAS, V.; KESERAUSKAS, Š. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 2: Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 38-40.

²³ MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnumo nustatymo problemos notarinėje praktikoje. *Notariatas*, 2009, nr. 7, p. 15.

suteiktomis teisėmis ir laisvėmis vien dėl to, kad jo idėjos ar elgesys, jeigu jis nėra impulsyvus ir pavojingas jam pačiam bei aplinkiniams, nukrypsta nuo normų, dominuojančių konkrečioje visuomenėje, ar neatitinka visuotinai priimtų standartų.

- Psichikos sutrikimo diagnozės nustatymas nėra pagrindas apriboti žmogaus teises. Neveiksnumo nustatymui yra būtini du kriterijai; medicininis – asmens psichinė liga ar proto negalia, nustatyta arba patvirtinta asmens psichinei būsenai nustatyti teismo paskirtos psichiatrijos ekspertizės metu, ir juridinis – psichinės ligos ar proto negalios nulemtas asmens negalėjimas suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti.
- Ne bet kuris psichikos sutrikimas, psichikos ligos ar proto negalios forma yra pagrindas pripažinti asmenį neveiksniu. Tik tuo atveju, kai psichikos liga ar proto negalia yra tokios formos, kad dėl jos asmuo negali suvokti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti, galima pripažinti asmenį neveiksniu.
- Neveiksnumo nustatymo klausimas negali būti sprendžiamas pernelyg formaliai, vadovaujantis tik eksperto išvadoje nustatytu medicininium kriterijumi ir vertinant jį kaip pakankamą pagrindą asmens neveiksnumui konstatuoti. Neveiksiu galėtų būti pripažintas tik toks asmuo, kuriam konstatuojami sunkiausi ir nuolat egzistuojantys jo psichinės sveikatos sutrikimai, t.y. toks asmuo, kurio psichinė ar proto negalia nuolat ir visiškai apriboja galimybę jam orientotis, dirbti, integruotis, būti ekonomiškai nepriklausomam, pačiam priimti sprendimus ir už juos atsakyti.

Tam, kad teismas tinkamai įvertintų juridinį asmens neveiksnumo kriterijų, būtinas šio asmens tiesioginis dalyvavimas teismo procese²⁴.

Praktika rodo, kad dažniausiai teismai pripažįsta sandorius negaliojančiais Civilinio kodekso 1.89 straipsnio pagrindu, kai sandorius sudaro vyresniojo amžiaus žmonės, sirgę įvairiomis psichikos ligomis. Todėl notarai, siekdami išvengti, kad jų patvirtinti dokumentai vėliau nebūtų pripažinti negaliojančiais ir nebūtų pareikalauta atlyginti žalą, kartais asmenų, norinčių atlikti tam tikrus notarinius veiksmus, prašo pateikti gydytojo išduotą sveikatos pažymą apie psichikos būklę. Toks notaro reikalavimas gali būti pagrįstas tik jei asmuo sutinka pateikti pažymą apie savo sveikatos būklę. Pagal Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 10 straipsnį pacientų privatus gyvenimas neliečiamas, visa informacija apie paciento buvimą sveikatos priežiūros įstaigoje,

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje Kauno miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų departamento Sveikatos skyrius v. V.Č. Nr. 3K-3-370/2008, kat. 26.3; 128.4 (S).

gydymą, sveikatos būklę, diagnozę, prognozes, visa kita asmeninio pobūdžio informacija laikoma konfidencialia, net ir po paciento mirties. Konfidenciali informacija gali būti suteikta kitiems asmenims tik turint rašytinį paciento sutikimą. Todėl notaras, siekdamas įsitikinti sandorį sudarančio asmens veiksniumu, neturėtų reikalauti medicininių pažymų apie sveikatos būklę. Be to, kaip nurodoma aukščiau minėtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje, vien faktas, kad asmuo serga tam tikra psichikos liga, nėra pagrindas laikyti asmenį neveiksniu. Tam, kad psichikos liga būtų pagrindas pripažinti asmenį neveiksniu, turi būti įrodyta, kad asmuo dėl šios ligos negali suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti ²⁵.

Notariato įstatymas įpareigoja notarą įsitikinti sandorį sudarančio asmens veiksniumu. Įsitikinimas yra subjektyvus, priklauso nuo konkretaus notaro. Tačiau notaras, turėdamas bent menkiausių abejonių dėl asmens galėjimo suprasti savo veiksmų reikšmę, turi teisę atsisakyti atlikti notarinį veiksma. Kita vertus, atsisakymas atlikti notarinį veiksma iškilus abejonėms dėl asmens veiksniumo, tačiau neturint objektyvių įrodymų, gali kelti klientų pasipiktinimą notaro veiksmais ar įtarimų dėl piktnaudžiavimo savo teisėmis, taip pat pažeisti veiksnių asmenų teisę įgyvendinti savo civilines teises. Be to, notaras, atsisakydamas atlikti notarinį veiksma, tarsi preziumuoja, kad asmuo yra neveiksnius, tačiau tik teismas gali konstatuoti ir pripažinti asmenį neveiksniu ar ribotai veiksniu, o asmuo laikomas veiksniu, kol nėra teismo sprendimo pripažinti jį neveiksniu. Dėl tokios prieštaringos situacijos notaras, vertindamas asmens galėjimą suprasti savo veiksmų reikšmę, turėtų pasikliauti ne tik savo subjektyvia nuojauta dėl asmens elgesio, tačiau ir tam tikrais objektyviais kriterijais: pvz., įvertinti norimo sudaryti sandorio racionalumą, naudingumą, asmenų, norinčių sudaryti sandorį, tarpusavio ryšius (pvz., giminystę), bendravimą pas notarą. Esant reikalui, notaras gali atidėti notarinio veiksmo atlikimą (Notariato įstatymo 29 str.) ²⁶.

3.1.4. Pasekmių, kai sandoris sudaromas neveiksnaus asmens ir asmens, nesuvokiančio savo veiksmų reikšmės sandorio sudarymo momentu, santykis

Asmuo gali nesuvokti savo veiksmų reikšmės dėl įvairių priežasčių, pvz., liga (nebūtinai psichinė), didelis susijaudinimas ar išgyvenimai, alkoholinių gėrimų, narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimas. Sandorio pripažinimui negaliojančiu šios priežastys neturi reikšmės: visais atvejais nustatys, kad asmuo sudarydamas sandorį

²⁵ MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksniumo nustatymo problemos notarinėje praktikoje. *Notariatas*, 2009, nr. 7, p. 16.

²⁶ *Ibid.*, p. 16.

nesuvokė savo veiksmų reikšmės ar negalėjo jų valdyti, sandoris pripažįstamas negaliojančiu. Pripažinus sandorį negaliojančiu šiuo pagrindu, taikoma restitucija, t.y. šalys gražinamos į padėtį, buvusią iki sandorio sudarymo. O jei kita sandorio šalis žinojo ar turėjo žinoti apie kitos šalies būseną, dėl kurios ji nesuvokia savo veiksmų reikšmės – yra nesąžininga, ji privalo atlyginti nukentėjusiai šaliai patirtas išlaidas dėl turto netekimo ar sužalojimo. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal Lietuvos teisę sandorio pripažinimo negaliojančiu, kai asmuo jį sudarė nesuvokdamas savo veiksmų reikšmės, tikslas – apginti sandorį sudariusį asmenį, kai jo valią sudaryti tokį sandorį galėjo nulemti jo būseną, dėl kurios jis negalėjo suvokti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti. Toks įstatymų leidėjo tikslas akcentuojamas ir LAT praktikoje ²⁷. Tačiau nėra ginami sąžiningos kitos sandorio šalies interesai ²⁸.

Pagal CPK XXVIII skyriaus pirmojo ir antrojo skirsnių nuostatas asmuo gali būti pripažintas neveiksniu (CK 2.10 str.). Šia tvarka asmenį pripažįstant neveiksniu, į ateitį suvaržomas jo civilinis veiksnumas, t. y. toks asmuo savo veiksmais negali įgyti civilinių teisių ir susikurti civilinių pareigų. Vadinasi, tokio asmens, dėl kurio pripažinimo neveiksniu yra priimtas ir galioja teismo sprendimas, sudarytas sandoris laikomas niekiniu, nes nėra išreikšta sandorį sudarančio asmens laisva valia (CK 1.64 str. 1 d., 1.78 str. 1 ir 3 d.). Niekinio sandorio negaliojimo atvejis nustatytas CK 5.16 straipsnio 1 dalies 1 punkte, t. y. nuo pat sudarymo negalioja testamentas, kurį sudarė asmuo, teismo sprendimu pripažintas neveiksniu. Tačiau tuo atveju, kai ginčijamas testamentas, kurio sudarymo metu testatoriaus atžvilgiu nebuvo galiojančio teismo sprendimo dėl jo pripažinimo neveiksniu, toks testamentas gali būti pripažintas negaliojančiu (CK 1.78 str. 2, 4 d., 5.16 str. 2 d.) CK 1.89 straipsnio pagrindu. Šioje teisės normoje nustatyta, kad gali būti pripažintas negaliojančiu sandoris, kurį fizinis asmuo sudarė nors ir būdamas juridškai veiksnus - nesant galiojančio teismo sprendimo dėl pripažinimo neveiksniu - bet kuris sandorio sudarymo metu buvo tokios būsenos, kad negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti, pagrindu, t. y. faktiškai neveiksnius sudarant sandorį. Ar asmuo buvo tokios būsenos, dėl kurios jis nesuvokė savo veiksmų reikšmės ir padarinių, nustatoma nagrinėjant ginčą dėl testamentą kaip nuginčijamo CK 1.89 straipsnio pagrindu sandorio pripažinimo negaliojančiu ir teismo sprendimu konstatuojama testamentą sudarymo metu buvusi asmens būseną. Tuo atveju, kai nustatoma, kad asmuo testamentą sudarymo metu buvo tokios būsenos, kad nesuvokė savo veiksmų reikšmės ir jų

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje .Z.B. v. K.J.. Nr. 3K-3-993/2003, kat. 30.4.

²⁸ MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnumo nustatymo problemos notarinėje praktikoje. *Notariatas*, 2009, nr. 7, p. 17.

padarinių, reiškia, kad asmuo sudarė testamentą būdamas neveiksnius ir tokį testamentą nuginkijant siekiama pašalinti padarinius, kuriuos asmuo sukūrė būdamas neveiksnius, t.y. nesuvokdamas savo veiksmų reikšmės ir jų nevaldydamas. Vadinasi, niekinio sandorio atveju, kai testamentas sudarytas teismo sprendimu pripažinto neveiksnaus asmens (CK 5.16 str. 1 d. 1 punktas), ir nuginkijamo sandorio atveju, kai teismo sprendimu pripažįstama, kad testamentą sudarė asmuo, teismo pripažintas neveiksniu sandorio sudarymo metu (CK 5.17 str. 2 d.), pasekmės turi būti analogiškos, nes abiem atvejais testamentą sudarė negalintis suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti asmuo, ir tai bylos atveju lemia anksčiau sudaryto testamento galiojimą²⁹.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas civilinėje byloje Nr. 3K-3-610/2003 konstatavo, kad atlikus testatorės A. M. pomirtinę teismo psichiatrinę ekspertizę, teismo ekspertai psichiatrai nustatė, kad testamento sudarymo dieną A. M. sirgo psichine liga – kliedesiniais sutrikimais su involiucinės depresijos reiškiniais, todėl dėl ligos negalėjo suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti. Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paliko galioti apskųstuosius sprendimą ir nutartį – pripažino testatorės sudarytą testamentą negaliojančiu³⁰.

Kitoje byloje teismai, vadovaudamiesi teismo psichiatrinės ekspertizės išvadomis, nustatė, kad testatorės A. J. elgesys buvo visiškai neadekvatus ir priklausomas nuo vyraujančių klausos haliucinacijų ir kliedesių turinio. Ji visiškai nebesugebėjo valdyti savo jausmų, veiksmų, nebesuprato jų reikšmės, dėl ko buvo paguldyta gydytis į psichiatrijos ligoninę, kuomet ir buvo jai diagnozuotas organinis kliedesinis sutrikimas, kuris yra lėtinis progresuojantis procesas, jam būdingi nuolatiniai, pasikartojantys kliedesiai, kurie gali būti kartu su haliucinacijomis. Medicininių dokumentų pagrindu ekspertai nustatė, kad A. J. gydymas buvo trumpalaikis, po gydymo A. J. jokių antipsichotinių vaistų nevartojo, todėl padarė pagrįstą išvadą, kad ir po išrašymo iš ligoninės kliedesiai ir haliucinacijos nepranyko, o A. J. elgesys ir toliau buvo nuo jų priklausomas, nekoreguojamas, dėl ko ji negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti. Teismų nuomone, byloje nėra jokių leistinų įrodymų, paneigiančių šią ekspertų padarytą išvadą. Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat paliko galioti apskųstuosius sprendimą ir nutartį – pripažino testatorės sudarytą testamentą negaliojančiu³¹.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje . Ž. R. v. R. T. Nr. 3K-3-20/2007, kat. 34.4.8; 34.4.10; 114.9.6.4; 114.11; 121.13 (S)

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje D. V. v. J. S.. Nr. 3K-3-610/2003, kat. 30.4

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje M. J. v. J. J. , T. J.. Nr. 3K-3-41/2004, kat. 30.4

Sprendžiant klausimą, galėjo ar negalėjo asmuo, sudarydamas sandorį suvokti savo veiksmų reikšmę ir juos valdyti, būtina atsižvelgti į asmens būseną (jo sveikatą, psichikos būklę ir kitas svarbias aplinkybes) ir į sudaryto sandorio turinį (jo naudingumą, pagrįstumą, protingumą ir kita). Teismai, pripažindami testamentą negaliojančiu, išanalizuoja ir įvertina tiek testatoriaus asmens būseną, jo sveikatą, psichikos būklę, tiek sudaryto testamento turinį jo pagrįstumo ir protingumo aspektais³².

Teismai sprendimuose įvertindami testatoriaus sveikatos būseną ir jo valią dėl testamento remiasi mediciniais dokumentais, jų analize teismo psichiatrinės ekspertizės akte, liudytojo gydytojo psichiatro parodymais ir kitais įrodymais, teismo posėdyje apklaustų liudytojų, artimai bendravusių su testatoriumi, parodymais, šalių paaiškinimais (CPK 177 str.)³³.

3.1.5. Asmens veiksnio nustatymas notarinėje praktikoje

Notarų užduotis – užtikrinti, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų. Sandorių negaliojimo institutas taip pat skirtas siekti, kad civiliniuose santykiuose būtų užtikrintas teisėtumas. Esminis skirtumas yra tas, kad notarai vykdo preventyvią veiklą, t.y. siekia, kad civilinėje apyvartoje nebūtų sudaromi neteisėti sandoriai, o sandorių negaliojimo institutas atlieka „valymo“ funkciją, t.y. eliminuoja iš apyvartos jau sudarytus neteisėtus sandorius. Vis dėlto sandorių negaliojimo institutas turi ir kitą paskirtį – užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą, įgytų teisių ilgaamžiškumą ir jų gerbimą³⁴. O tai gali užtikrinti tik stabili sutartis, kai bus užkirstas kelias menkiausiam netikslumui ar trūkumui ją nugrinčyti³⁵.

Notaro, kaip kvalifikuoto teisininko, pareiga yra užtikrinti, kad išorinė valios išraiška (t.y. sutarties turinys) atitiktų vidinį, tikrąjį valios turinį. Kitaip tariant, notaras turi išsiaiškinti tikrąją šalių valią ir tinkamai kvalifikuoti teisinius santykius³⁶.

Notariato įstatymo 31 straipsnyje įtvirtinta notaro pareiga tvirtinant sandorius įsitikinti fizinių asmenų veiksniumu, o tvirtindamas testamentą, notaras privalo pačiame testamente nurodyti, kad jis įsitikino asmens veiksniumu. Fizinio asmens veiksniumas

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje .I K. v. V. C.. Nr. 3K-3-451/2005, kat. 21.4.2.3; 34.4.3; 34.4.8

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje .Z.B. v. K.J.. Nr. 3K-3-993/2003, kat. 30.4

³⁴ PRANCKEVIČIUS, A.; PUMPUTIENĖ, R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės. *Juristas*, 2005, nr. 4, p.27-28.

³⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. *Sutarčių teisė*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 419.

³⁶ MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnio nustatymo problemos notarinėje praktikoje. *Notariatas*, 2009, nr. 7, p. 14-15.

apibrėžiamas kaip galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas. Veiknumas tiesiogiai priklauso nuo psichinio išsivystymo, intelekto ir valios brandos laipsnio, gebėjimo suprasti savo veiksmų reikšmę ir juos valdyti. Taigi pagrindiniai veiksnumą lemiantys faktoriai yra amžius ir psichinė būklė. Notaras, įsitikindamas asmens veiksnumu, turi nustatyti šiuos asmens veiksnumo kriterijus. Kartais būna labai sudėtinga įsitikinti asmens psichine sveikata ir nustatyti, kad asmuo suvokia savo veiksmų reikšmę. O būtent šio veiksnumo kriterijaus nebuvimas, t.y. negalėjimas suprasti savo veiksmų reikšmės, yra pagrindas pripažinti sandorį negaliojančiu (CK 1.89 str.). Taigi notaras privalo ne tik išaiškinti atliekamų notarinių veiksmų prasmę ir pasekmes asmenims (Notariato įstatymo 30 str.), bet ir įsitikinti, kad asmuo suvokia savo veiksmų prasmę bei pasekmes ir sąmoningai siekia būtent tokių pasekmių³⁷

Jeigu fizinio asmens, prašančio atlikti notarinių veiksmų, veiksnumas kelia notarui abejonių, notaras gali reikalauti pateikti gydymo įstaigos pažymą apie sandorio dalyvio sveikatos būklę, kad įsitikintų jo civiliniu veiksnumu. Atlikus notarinių veiksmų, gydymo įstaigos pažyma pridedama prie sandorio ar kito notarinio veiksmo dokumentų³⁸. Jeigu gydymo įstaigos pažymoje nurodyta, kad sandorio dalyvis neveiksnus, notaras privalo atsisakyti atlikti notarinių veiksmų ir pasiūlyti suinteresuotiems asmenims kreiptis į teismą dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksniu³⁹.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad notaras negali tvirtinti neblaivaus asmens testamentu. Testamentas yra vienašalis sandoris, o sandoris – tai teisėtas ir sąmoningas veiksmas (valios pareiškimas), kuris negali būti pripažintas visaverčiu, kadangi asmuo, būdamas neblaivus, negali suprasti savo veiksmų reikšmės arba jų valdyti. Ši aplinkybė konkrečiu atveju turi būti įvardyta, tačiau jeigu testatorius tai žinojo ir suvokė, bet po to testamentu neatšaukė, testamentas laikytinas galiojančiu⁴⁰.

³⁷ MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnumo nustatymo problemos notarinėje praktikoje. *Notariatas*, 2009, nr. 7, p. 15.

³⁸ GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 33.

³⁹ Laikinosios notarinių veiksmų atlikimo metodinės taisyklės, p.19.

⁴⁰ GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 37-38.

3.2. TESTATORIAUS VALIA

3.2.1. Testatoriaus laisva valia – būtina testamentu galiojimo sąlyga

Testamentas, kaip ir bet kuris kitas sandoris, turi būti sudaromas laisva testatoriaus valia. Ši valia turi būti susiformavusi laisvai, nevartojant prievartos, negrasinant. Bet kokie fizinio asmens įsipareigojimai dėl būsimo testamentu (nesudaryti testamentu, sudaryti testamentą atitinkamo asmens naudai, įrašyti į testamentą tam tikras sąlygas ir pan.) negalioja ir negali turėti jokių teisinių padarinių. Testamentas, sudarytas pažeidžiant šį įstatymo reikalavimą, gali būti pripažintas negaliojančiu pagal CK 1.89, 1.91 ir 5.6 straipsnių nuostatas. Įprastas įkalbinėjimas, prašymas sudaryti palankų testamentą nelaikytini nei prievarta, nei grasinimu ar testatoriaus valios veikimu, kuris sudaro pagrindą testamentą, kaip vienašalį sandorį, pripažinti negaliojančiu, nes tokie veiksmai nelaikytini nei grasinimu, nei apgaule, nei prievarta ⁴¹.

Testatorius sudaro testamentą laisva valia niekieno neverčiamas, neklysdamas – tai būtinos testamentu, kaip ir bet kurio kito sandorio galiojimo sąlygos. Niekas negali versti asmenį sudaryti testamentą kieno nors naudai arba jį panaikinti. Jeigu asmuo yra prisiėmęs tokių įsipareigojimų, jie laikomi negaliojančiais. Įstatymas nedraudžia kitiems asmenims prašyti, kad testatorius sudarytų testamentą. Jei testamentas sudarytas kam nors paprašius, bet laisva valia, be prievartos ir apgaulės, tai nedaro testamentu negaliojančio.

Pastebėtina, kad testamentu laisvė reiškia ir tai, kad testatorius testamentu gali palikti bet kokią jam priklausantį turtą, taip pat turtą, kurį įgis ateityje. Paveldimas gali būti tik tas turtas, kuris priklausė palikėjui nuosavybės teise palikimo atsiradimo momentu ⁴².

Kad testatoriaus valia būtų išreikšta laisvai, be pašalinių įtakos, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas reglamentuoja, kad pakanka vienos šalies valios. Todėl surašant testamentą, pakanka tik testatoriaus dalyvavimo. Testamentas gali būti sudaromas tik asmeniškai dalyvaujant pačiam testatoriui, šio sandorio negali sudaryti asmens atstovas, įgaliotinis ar globėjas. Tačiau neretai pasitaiko atveju, kai sudarant testamentą reikalinga pagalba, testatorius yra neraštingas, serga sunkia fizine liga. Todėl įstatymas numato tam tikrus atvejus ir tvarką, kada kitas asmuo pasirašo už testatorių. Už testatorių, dėl fizinių trūkumų, ligos ar kitų priežasčių negalinti pasirašyti testamentu, jo

⁴¹ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 26-27.

⁴² *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 493-495.

prašymu gali pasirašyti kitas asmuo, kuris nėra testamentinis įpėdinis. Tokiu atveju turi būti nurodyta priežastis, dėl kurios testatorius negalėjo pats pasirašyti testamentu. Be to, būtinai turi dalyvauti du liudytojai, kurie taip pat pasirašo testamente⁴³.

Testamentu asmuo nustato savo turtinių ir neturtinių teisių, pareigų bei daiktų likimą po jo mirties. Įstatymų leidėjas tokiam valios išreiškimui nustato atitinkamas sąlygas ir tvarką, tikslu, kad ši valia būtų išreikšta laisvai paties testatoriaus ir be pašalinės įtakos.

Atkreiptinas dėmesys, kad testamentas yra vienašalis sandoris, kurį privalo sudaryti tik pats asmuo (1964 m. CK 581 str., 2000 m. CK 5.15 str. 1 d.). Šio sandorio negali sudaryti asmens atstovas. Kitas asmuo už testatorių gali pasirašyti tik įstatymo numatytais atvejais ir tvarka. Pasirašymas testamente reglamentuojamas įstatymu, nes būtina testatoriaus valios apsauga, kad ji nebūtų suinteresuotų asmenų iškreipta. Toks įstatymo reikalavimas, kad testamentą pasirašo tik testatorius, atitinka šio sandorio sudarymo tikslus: asmuo išreiškia savo valią dėl įgyto turto ir turtinių bei neturtinių teisių jo mirties atveju. Ši valia gali būti išreikšta pačiu netikėčiausiu potencialiems paveldėtojams būdu, išimtinai testatoriaus nuožiūra, iki teisių į palikimą įstatyminiams įpėdiniais atėmimo, tuo pačiu nenustatant, kas kitas paveldės turta, t.y. nesprendžiant turto likimo. Apsaugant testatoriaus valią, įstatymas numato šio sandorio formai specialius reikalavimus: testamentas turi būti sudarytas kvalifikuota rašytine forma ir registruotas. Tai būtina dėl testatoriaus valios apsaugos.

Testatoriaus valia kaip reiškinys yra labai sudėtinga ir individuali, ją gali sąlygoti, suformuoti ir netgi nulemti įvairiausi testatoriaus fizinės ir emocinės būsenos aspektai. Civilinėje byloje Nr. 3K-3-473/2007 kasatorė kaip ginčijamo testamentu negaliojimo pagrindą įvardijo testamentu 2 punkto nesuprantamumą. Pastarasis testamentu punktas suformuluotas taip: „2. Gyvenamąjį namą, esantį (*duomenys neskelbtini*) su žemės sklypu palieku savo sūnui Juozui, kuris pardavęs šį namą privalės 1/4 dalį gautos sumos atiduoti savo seseriai G. B. gim. (*duomenys neskelbtini*).“ Kasatorės nuomone, testamentu 2 punkto nesuprantamumas pasireiškia tuo, kad nenurodyta, už kokią kainą namas turėtų būti parduotas, kada tai įvyks ir ar apskritai tai bus padaryta.

Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad, netgi ir iš pirmo žvilgsnio aiškų sandorio tekstą, siekiant pašalinti nuomonių skirtumus, gali tekti aiškinti. Pagal Lietuvos Respublikos *civilinio kodekso* patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu 4 straipsnio 2 dalį testamentu, kaip sandorio, aiškinimui taikytinos 2000 m. CK normos. Atsiradus poreikiui aiškinti vienašalio sandorio – testamentu – turinį ir sąlygas, taikytinos sutarčių aiškinimo taisyklės (2000 m.

⁴³ Testamentas: visi šio dokumentu privalumai ir trūkumai. *Privati erdvė*, 2005, nr. 6(15), p.73.

CK 1.63 str. 5 d., 6.193-6.195 str.). Iš esmės šiuo atveju susiduriama su testatoriaus tikrosios valios išsiaiškinimu. Teismai konstatavo, kad ieškovei teisė į palikimą pagal testamentą 2 punktą atsiras tik tada, jei atsakovas, paveldėjęs gyvenamąjį namą, jį ateityje parduos. Nuosavybės teisė į namą pagal testamentą atitenka atsakovui. Kasacinio teismo teisėjų kolegija sutiko su tokiu teismų pateiktu ginčijamo testamentą turinio aiškinimu bei pripažino, kad toks testatorės valios, pareikštos testamente, išaiškinimas atitinka tiek sandorio aiškinimo taisykles (CK 6.193 str.), tiek teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus (CK 1.5 str.). Testatoriaus valia, kad ir kokia ji būtų nepalanki įstatyminiams įpėdiniais, ją privalu gerbti, kaip ir apskritai asmens – testatoriaus – atminimą. Šios valios nugalinimui turi būti nustatyti egzistavę pakankamai akivaizdūs tokios valios nebuvimo įrodymai. Įrodinėjimo pareiga tokiu atveju tenka asmeniui, užginčijusiam testamentą (CPK 178 str.)⁴⁴.

Reikia pabrėžti, kad surašant testamentą nedraudžiama reikšti pageidavimų, pavyzdžiui, palaidoti su bažnytinėmis ar civilinėmis apeigomis, kremuoti, palaikus perkelti į tėvynę, išbarstyti pelenus vandenyne, jūroje ar upėje ir t.t. Pagal tradiciją paskutinioji testatoriaus valia įpėdinių ar testamentą vykdytojo turi būti tiksliai įvykdyta. Tai moralės, o ne teisės norma. Pageidavimo neįvykdžius, paveldėjimo teisės ar nuosavybės teisės liudijimo pergyvenusiam sutuoktiniui išdavimas negali būti sustabdytas⁴⁵.

Notaras negali patvirtinti nebylio asmens, nemokančio gestų kalbos, neraštingo ir nemokančio skaityti, testamentą. Kiekvienas sandoris turi išreikšti šalių (šalies) tikrąją valią, be to, notaras privalo šalims (šaliai) išaiškinti atliekamų notarinių veiksmų prasmę ir padarinius (Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 30 str.). Testamentas yra grynai asmeninis sandoris ir negali būti surašytas globėjo ar testatoriaus įgalioto asmens.

Kadangi notaras neturi galimybės įsitikinti, ar neraštingo, nemokančio skaityti ir nesuprantančio gestų kalbos nebylio sudaromas sandoris išreiškia tikrąją jo valią ir ketinimus, jis privalo atsisakyti tvirtinti tokį sandorį⁴⁶.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisės aiškinimo ir taikymo praktikoje pripažįstama, kad jei nustatyta forma sudarytas galiojantis testamentas, tai taikomos testamentinio paveldėjimo teisės normos bei testamentą sąlygos, ir netaikomos įstatyminio paveldėjimo teisės normos (CK 5.2 str. 2 d.). Toks įstatymo nustatytas reglamentavimas reiškia, kad

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje G. M. B. v. J. M. Nr. 3K-3-473/2007, kat. 34.4.10 (S)

⁴⁵ GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 36.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 46-47.

nepriklausomai nuo to, kurie asmenys laikomi įstatyminiais įpėdiniais, turtą paveldi įvardyti testamente konkretūs asmenys, t. y. testamentiniai įpėdiniai, išskyrus CK 5.20 straipsnyje nustatytas išimtis⁴⁷.

3.2.2. Testamento pakeitimas, panaikinimas ar papildymas - neatskiriama testatoriaus teisė

Bet kuriuo momentu panaikinti ar pakeisti testamentą yra neatskiriama testatoriaus teisė, todėl, kol gyvas testatorius, nėra reiškiama reikalavimai pripažinti testamentą negaliojančiu. Ginčai dėl testamento galiojimo iškyla, atsiradus paveldėjimui. Kadangi testamentas yra vienašalis sandoris, jis galioja, kol nėra nugincytas ar pripažintas niekiniu. Įstatymas nustato reikalavimus testamento formai ir turiniui. Testamentas pripažįstamas negaliojančiu, jeigu nustatoma, kad ydingas jo turinys, neaiški, iškreipta testatoriaus valia arba ydinga testamento forma, subjektinė sudėtis⁴⁸

Pažymėtina, kad testatorius gali bet kada pakeisti, papildyti ar panaikinti testamentą. Šitai daryti jis gali nemotyvuodamas. Testatoriaus motyvai neturi teisinės reikšmės. Tai gali būti blogas įpėdinio pagal testamentą elgesys, jo nedėkingumas, testatoriui padaryta skriauda ir panašiai. Savo veiksmų testatorius neprivalo motyvuoti, o jei ir nurodo motyvus, tai įpėdinis negali ginčyti testatoriaus valios įrodinėdamas, kad motyvai neteisingi, nepagrįsti.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad testatorius sudarytą testamentą gali pakeisti sudarydamas naują arba panaikindamas sudarytą testamentą. Sudarydamas naują testamentą, testatorius gali nurodyti, kad jis keičia anksčiau sudarytą testamentą; jis gali šito ir nenurodyti, nes galioja vėlesnis testamentas ir netenka galios visas ankstesnis testamentas arba konkrečios jo dalys, kurias keičia vėlesnis testamentas. Jeigu vėlesnis testamentas keičia tik kai kurias ankstesnio testamento sąlygas, lieka galioti tik tos ankstesnio testamento sąlygos, kurių nepakeitė vėlesnis testamentas.

Nors nereikalaujama, kad testatorius, sudarydamas vėlesnį testamentą, nurodytų, jog keičia ankstesnįjį, notaras ar konsulinis pareigūnas, tvirtindami testamentą, turi pasiteirauti, ar testatorius nėra sudaręs testamentų, ir šitai pažymėti testamente ir notarinių veiksmų atlikimo registre. Tokių nuorodų ar žymų nebuvimas neturi įtakos

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 10 d. nutartis O. K. v. J. M. byloje Nr. 3K-3-262/2006.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje B. R. v. G. L. Nr. 3K-3-771/2002, kat. 30.4; 37.10; 15.2; 15.2.11.

vėlesnio testamentu galiojimui. Testatorius turi teisę nurodyti, kad keičia ankstesnį testamentą, jis gali ir nusišalinti šią aplinkybę. Tai jo teisė, o ne pareiga.

Pažymėtina tai, kad pirmumą turi vėliau sudarytas testamentas. Testamentų savitarpio ryšys ir jų sąlygų sąveika nustatoma pagal testamentų sudarymo kalendorinę datą. Todėl tarp testatoriaus sudarytų testamentų turi būti bent vienos dienos tarpas. Tačiau tai nereiškia, kad testatorius negali tą pačią dieną sudaryti dviejų ar daugiau testamentų. Tokiu atveju testatorius turi nurodyti, kuris testamentas yra vėlesnis, kad vėlesnis testamentas keičia ankstesnįjį. Kilus ginčui testamentų savitarpio ryšio klausimą sprendžia teismas. Negalint nustatyti, kuris testamentų sudarytas anksčiau, abu testamentai negalioja, jeigu jie vienas kitą naikina, arba negalioja konkrečios testamentų dalys, kurios viena kitą naikina. Pripažinus abu testamentus negaliojančiais, palikimas paveldimas pagal įstatymą.

Vėlesnis testamentas gali visiškai pakeisti ankstesnįjį, kai vėlesnio testamentu turinys visiškai prieštarauja ankstesniojo turiniui ir kartu panaikina ankstesnįjį testamentą. Vėlesnis testamentas gali keisti kai kurias ankstesniojo testamentu sąlygas arba nustatyti naujas. Tokiu atveju galioja abu testamentai, bet ankstesniojo galioja tik tos dalys, kurių nekeičia vėlesnis testamentas, nes šis turi pirmumą, palyginti su ankstesniuoju. Ankstesniojo testamentu sąlygos taikomos tiek, kiek neprieštarauja vėlesnio testamentu sąlygoms. Jeigu vėlesnis testamentas papildo ankstesnįjį, tai ankstesnis testamentas taikomas atsižvelgiant į vėlesnio testamentu papildymus⁴⁹.

Asmenys, turintys teisę paveldėti pagal testamentą, yra įvardijami testamente. Testamentu testatorius savo turtą gali palikti asmenims, kurie yra arba nėra įpėdiniai pagal įstatymą. Tuo atveju, jeigu testamentu paliekamas ne visas turtas, o tik jo dalis, likusi dalis paveldima įpėdinių pagal įstatymą (CK 5.2 str. 2 d., 5.22 str.).

Civilinio kodeksu paveldėjimo teisės normos leidžia (su tam tikrais apribojimais) testatoriui testamentu atimti paveldėjimo teisę iš vieno, kelių ar net visų įpėdinių (CK 5.19 str. 3 d.). Šią savo teisę testatorius gali įgyvendinti tiek testamente konkrečiai įvardydamas įstatyminių įpėdinių, kuriam atimama teisė paveldėti, tiek visą savo turtą palikdamas kitiems asmenims, o konkretaus įstatyminio įpėdinio testamente visai nenurodydamas.

Atkreiptinas dėmesys, kad paveldėjimo santykių atsiradimo pagrindas yra palikėjo mirtis. Po šio juridiskai reikšmingo fakto įvyksta universalus palikėjo turtinių teisių ir pareigų bei kai kurių asmeninių neturtinių teisių perėjimas jo įpėdiniams. Tam, kad įgytų

⁴⁹ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodeksu komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 42-43.

palikimą, įpėdinis turi jį priimti. Jeigu įpėdinis nėra ir nebuvo padavęs palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimo apie palikimo priėmimą ir nesikreipė į palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismą dėl turto apyrašo sudarymo, tačiau faktiškai pradėjo paveldimą turtą valdyti, kol kitam įpėdiniui nėra išduotas paveldėjimo teisės liudijimas, gali būti nustatomas palikimo priėmimo faktas (CK 5.50 str. 2 d.)⁵⁰.

Anksčiau sudaryto testamentą galiojimo, pripažinus negaliojančiu vėlesnį testamentą, klausimas reglamentuotas CK 5.17 straipsnio 2 dalyje. Nurodytoje teisės normoje įtvirtinti testamentą pripažinimo negaliojančiu padariniai ir nustatyta bendroji taisyklė, kad, vėlesnį testamentą pripažinus negaliojančiu, anksčiau sudarytas testamentas netampa galiojančiu, nes, įprastomis aplinkybėmis sudarydamas naują testamentą, testatorius išreiškia valią panaikinti ankstesnį testamentą arba pakeisti konkrečias jo dalis (CK 5.35 str. 2 d.). Straipsnyje daromos tik trys išimtys, ir ankstesnis testamentas lieka galioti tais atvejais, kai vėlesnį testamentą testatorius sudarė ne laisva valia (testamentas sudarytas dėl smurto, realaus grasinimo) arba neturėdamas teisės sudaryti vėlesnį testamentą (teismo sprendimu pripažintas neveiksniu arba būdamas toks, kurio veiksnumas apribotas) (CK 1.84, 1.85, 1.91 str.). Šiais trimis atvejais vėlesniame testamente išreikšta testatoriaus valia nesusiformavusi laisvai arba yra išreikšta asmens, kuris neturėjo teisės sudaryti testamentą⁵¹.

3.2.3. Neteisėtas poveikis testatoriaus valiai

Neturi teisės paveldėti nei pagal įstatymą, nei pagal testamentą asmenys, kurie priešingais teisei tyčiais veiksmais prieš palikėją, prieš kurį nors iš jo įpėdinių ar prieš testamente išreikštos palikėjo paskutinės valios įgyvendinimą sudarė teisinę padėtį, kad jie tampa įpėdiniais, jeigu teismo tvarka nustatytos šios aplinkybės:

- 1) tyčia atėmė palikėjui ar jo įpėdiniui gyvybę arba kėsinosi į šių asmenų gyvybę;
- 2) tyčia sudarė tokias sąlygas, kad palikėjas iki pat savo mirties neturėjo galimybių sudaryti testamentą, jį panaikinti ar pakeisti;
- 3) apgaule, grasinimais, prievarta privertė palikėją sudaryti, pakeisti arba panaikinti sudarytą testamentą, privertė įpėdinį atsisakyti palikimo;
- 4) slėpė, klastojo ar sunaikino testamentą.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje A. R. v. M. T. Nr. 3K-3-420/2007, kat. 34.5 (S)

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje V. D. v. L. S. Nr. 3K-3-368/2007, kat. 34.4.8; 34.4.10

Būtina pabrėžti, kad teisės paveldėti neturi tik asmenys, kurie šiuos veiksmus atliko tyčia. Tokie veiksmai atlikti dėl neatsargumo, nėra pagrindas atimti iš įpėdinio paveldėjimo teisę. Be to, šios aplinkybės turi būti nustatytos teismo tvarka.

Veiksmai turi būti tyčiniai, nukreipti prieš palikėją, kurį nors įpėdinį ar prieš testamentą išreikštą palikėjo paskutinę valią. Netyčinis gyvybės atėmimas neatima iš įpėdinio paveldėjimo teisės. Asmenys, teismo pripažinti neveiksniais ar nepakaltinamais, nepraranda paveldėjimo teisės, nors jie būtų atėmę palikėjui ar įpėdiniui gyvybę ar į ją pasikėsinę, nes jie nėra kalti (jų veiksmuose nėra tyčios, kaltės, nei neatsargumo).

Trukdymas palikėjui atlikti savo testamentinę teisę turi būti tyčinis, aktyvus, piktybinis, turintis tikslą suvaržyti testatoriaus valią ir laisvę nuspręsti dėl turto likimo po mirties. Tai gali būti notaro (seniūno) neiškvietimas palikėjo prašymu, trukdymas nuvykti pas notarą (seniūną), grąsinimas ir pan.

Taip pat negali paveldėti asmenys, kurie apgaule, grąsinimu prievarta privertė palikėją sudaryti, pakeisti ar panaikinti testamentą. Testamento sudarymas, pakeitimas ar panaikinimas yra teisiniai veiksmai – sandoriai. Šie veiksmai, atlikti dėl prievartos, grąsinimo ar apgaulės negalioja. Asmenys, atlikę tokius veiksmus arba kuriems žinant kiti atliko tokius veiksmus, netenka paveldėti tiek pagal testamentą, tiek pagal įstatymą.

Įpėdiniai, kurie slėpė, klastojo ar sunaikino testamentą, irgi neturi teisės paveldėti tiek pagal testamentą, tiek pagal įstatymą. Testamento slėpimo faktas nustatomas teismo tvarka, kai randamas testamentas. Testamento autentiškumą teismas nustato paskyręs grafinę ekspertizę baudžiamojoje ar civilinėje byloje⁵².

Aplinkybės, kai įpėdinis negali paveldėti nei pagal įstatymą, nei pagal testamentą yra gerokai konkretesnės nei 1964 m. CK, kur buvo nurodyta, kad negali paveldėti nei pagal įstatymą, nei pagal testamentą fiziniai asmenys, kurie priešingais teisei savo veiksmis prieš palikėją, kurį nors įpėdinių ar prieš testamentą išreikštos palikėjo paskutinės valios įgyvendinimą prisidėjo prie savo pašaukimo paveldėti, jei šios aplinkybės patvirtintos teismo tvarka. Naujajame Civiliniame kodekse numatyta, kad paveldėti gali ir fiziniai ir juridiniai asmenys.

⁵² VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 22-23.

3.3. TESTAMENTO FORMOS IR SUDARYMO TVARKOS REIKALAVIMAI

3.3.1. Testamentų rūšys

Testamentas gali būti sudarytas paprasta rašytine forma arba notarine forma. Testamento formos ir sudarymo tvarkos reikalavimai priklauso nuo testamentu rūšies.

Lietuvoje testamentai pagal sudarymo būdą gali būti:

- **oficialieji;**
- **asmeniniai.**

Kitų valstybių teisėje yra įvairių testamentų rūšių ir formų. Pavyzdžiui, Bulgarijoje, kaip ir Lietuvoje, testamentai turi būti patvirtinti notaro arba surašyti testatoriaus ranka. Vengrijoje testamentai gali būti viešieji, asmeniniai rašytiniai ir žodiniai.

Vokietijoje žinomos dvi testamentų rūšys: asmeniniai, kurie turi būti surašyti testatoriaus ranka, ir viešieji testamentai. Įstatyme nurodytais atvejais (asmuo yra vietovėje, su kuria dėl ypatingų aplinkybių nėra susisiekiama, plaukioja vokiečių laivu) testamentas gali būti sudarytas supaprastinta tvarka. Tokie testamentai gali būti sudaryti raštu arba žodžiu, dalyvaujant trims liudytojams. Notaro patvirtintiems testamentams prilyginami burmistro patvirtinti testamentai, sudaryti dalyvaujant dviem liudytojams. Tokį testamentą galima sudaryti kilus realiam pavojui, kad palikėjas gali mirti anksčiau, nei notaras patvirtins testamentą. Jei asmuo per tris mėnesius, sudarius tokį testamentą, nemiršta, testamentas laikomas negaliojančiu. Be nurodytų testamentų, Vokietijoje fizinis asmuo turtą gali palikti sudarydamas vedybų sutartį arba bendrąjį sutuoktinių testamentą.

Ispanijoje žinomi tokie testamentai:

1. holografinis. Tai testatoriaus ranka surašytas testamentas, turintis įstatymų nurodytus rekvizitus. Jis turi būti įregistruotas pirmos instancijos teisme per penkis metus po testatoriaus mirties.
2. atviras (viešas). Jis sudaromas pas notarą, dalyvaujant trims liudytojams. Jeigu palikėjo gyvybei kyla realus pavojus, testamentas gali būti sudarytas ir be notaro, dalyvaujant penkiems liudytojams.
3. uždaras. Tokį testamentą surašo pats testatorius arba kitas asmuo įstatyme nustatyta tvarka. Testamentas įdedamas į voka, kuris užantspauduojamas dalyvaujant notarui ir penkiems liudytojams, testatoriui paskelbus, kad tai yra jo testamentas.

4. specialus. Tokį testamentą gali sudaryti asmuo, einantis karo tarnybą. Jį gali patvirtinti karininkas, turintis ne mažesnę kaip kapitono laipsnį, o esant įstatyme nurodytoms aplinkybėms- ir kapelionas arba būrio vadas dalyvaujant liudytojams.
5. žodinis. Jis gali būti sudarytas karo veiksmų metu, kilus realiai grėsmei palikėjo gyvybei. Praėjus pavojui, jei testatorius liko gyvas, testamentas turi būti sudarytas raštu.

Kvebeko CK 712 str. nustato, kad testamentai gali būti: patvirtinti notaro, holografiniai, taip pat sudaryti dalyvaujant liudytojams. Holografiniai testamentai yra tokie testamentai, kurie surašyti testatoriaus ranka be jokio mechaninio proceso ir jo pasirašyti.

Prancūzijos CK 969 str. nustatyta, kad testamentai gali būti holografiniai, viešieji ir slapti. Holografiniai testamentai – tai tokie testamentai, kurie surašyti testatorius ranka, jo pasirašyti ir kuriuose nurodyta surašymo data. Viešieji testamentai sudaromi dalyvaujant dviem notarams arba vienam notarui ir dviem liudytojams. Slaptieji testamentai – tai testatoriaus įdėti į voką, kuris užklijuojamas ir antspauduojamas, testamentai, perduodami notarui dalyvaujant dviem liudytojams. Testatorius, perduodamas testamentą saugoti, turi pareikšti, kad tai jo testamentas. Toks testamentas gali būti surašytas ir testatoriaus, ir kito asmens, taip pat gali būti surašytas mechaniniu būdu.

Tam, kad įsigalioūtų, holografiniai testamentai taip pat turi būti perduoti notarui. Testatoriui mirus, voką su holografiniu arba slaptu testamentu notaras atplėšia ir surašo apie tai memorandumą. Per mėnesį nuo memorandumo surašymo notaras turi nusiųsti memorandumo ir testamento kopiją teismui, kad būtų patvirtintas šių dokumentų gavimas ir jie būtų įrašyti į registrą.

Be to, Prancūzijoje ribojama tam tikrų asmenų teisė tapti įpėdiniais pagal testamentą. Prancūzijos CK 909 str. nustatyta, kad gydytojai ir kitas medicinos personalas, farmacininkai, sveikatos įstaigų darbuotojai, kurie prižiūrėjo asmenį jo ligos, dėl kurios jis mirė, metu paprastai negali būti jo įpėdiniais pagal testamentą remiantis testamentu, sudarytu ligos metu⁵³

⁵³ *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 502-506.

3.3.2. Oficialieji testamentai

Tai testamentai, kurie sudaryti raštu dviem egzemplioriais ir patvirtinti notaro arba Lietuvos Respublikos konsulinio pareigūno atitinkamoje valstybėje. Kurčnebylių viešieji testamentai sudaromi dalyvaujant asmeniui, kuris supranta gestų kalbą ir kuriuo pasitiki testatorius, išskyrus atvejus, kai kurčnebylys yra raštingas ir jis sudarytą testamentą perskaito bei raštu patvirtina, kad yra supažindintas su jo turiniu. Testamente nurodoma testamento sudarymo vieta ir laikas. Surašytas testamentas perskaitomas vienam testatoriui arba dalyvaujant liudytojams. Testamentą pasirašo pats testatorius. Jo akivaizdoje testamentas tvirtinamas ir registruojamas notariniam registre. Vienas testamento egzempliorius duodamas testatoriui, o kitas lieka jį patvirtinusioje įstaigoje. Informacija apie testamento sudarymą ir jo turinį yra konfidenciali. Jeigu testatoriaus ar kito asmens turimas testamentas neatitinka pas notarą saugomo testamento, kilus ginčui pirmenybė teikiama pas notarą saugomam testamentui, jeigu jame nėra nustatyta tvarka neaptartų ištaisymų, išbraukymų ar ištrynimų. Negalima ginčyti oficialiojo testamento sudarymo fakto.

Oficialiesiems testamentams prilyginami:

- 1) asmenų, kurie gydos ligoninėse, kitose stacionarinėse gydymo-profilaktikos įstaigose, sanatorijose arba gyvena senelių ir invalidų namuose, testamentai, patvirtinti tų ligoninių, gydymo įstaigų, sanatorijų vyriausiųjų gydytojų, jų pavaduotojų medicinos reikalams arba būdinčiųjų gydytojų, taip pat šių senelių ir invalidų namų direktorių ir vyriausiųjų gydytojų;
- 2) asmenų, esančių plaukiojančiuose jūrų laivuose arba vidaus plaukiojimo laivuose, plaukiojančiuose su Lietuvos valstybės vėliava, testamentai, patvirtinti tų laivų kapitonų;
- 3) asmenų, esančių žvalgomosiose, mokslinėse, sportinėse ir kitose ekspedicijose, testamentai, patvirtinti tų ekspedicijų viršininkų;
- 4) karių testamentai, patvirtinti dalinių, junginių, įstaigų ir karo mokyklų vadų (viršininkų);
- 5) asmenų, esančių laisvės atėmimo vietose, testamentai, patvirtinti laisvės atėmimo vietų viršininkų;
- 6) testatoriaus gyvenamosios vietos seniūnų patvirtinti testamentai.

Aukščiau nurodyti asmenys privalo kiek įmanoma greičiau perduoti patvirtintus testamentus notarui teisingumo ministro nustatyta tvarka. (CK 5.28 str.)

Oficialieji testamentai saugomi notarų biuruose, o jei testamentą patvirtino Lietuvos Respublikos konsulato pareigūnas, testamentas saugomas konsulate. Kiti pareigūnai, kuriems suteikta teisė tvirtinti testamentus (prilyginamus oficialiesiems testamentams), privalo kiek galint greičiau perduoti saugoti jų patvirtintus testamentus notarui teisingumo ministro nustatyta tvarka.

Notaras, priimdamas saugoti oficialiajam testamentui prilyginamą testamentą, privalo nustatyti testamentą perduodančio asmens tapatybę. Jeigu testamentą perduoda įgaliotas asmuo, notarui taip pat turi būti pateiktas asmens, patvirtinusio oficialiajam testamentui prilyginamą testamentą, įgaliojimas. Notaras privalo patikrinti, ar perduodamame saugoti testamente yra šie duomenys: testamento sudarymo vieta ir laikas, testatoriaus ar testatorių, jei perduodamas saugoti bendrasis sutuoktinių testamentas, vardas, pavardė, Gyventojų registro suteiktas kodas, jei asmens kodo nėra – gimimo data, gyvenamoji vieta, testatoriaus parašas, testamentą patvirtinusio asmens vardas, pavardė, pareigos, parašas, testamento registravimo data ir numeris, antspaudas. Testamento dublikatas gali būti išduotas jo įpėdiniams tik po testatoriaus mirties, pateikus testatoriaus mirties liudijimą⁵⁴.

Atkreiptinas dėmesys, kad notaras, prieš patvirtindamas testamentą, privalo patikrinti testatoriaus veiksnumą ir būklę. Tikrinant veiksnumą ir būklę galima pateikti testatoriui atitinkamus klausimus, prireikus užklausti teismą ir gydymo įstaigą. Testamento projektą gali parengti tiek pats testatorius, tiek notaras. Notaras atsakingas už testamento formą. Testamento turinį nustato testatorius. Testamente bent vieną kartą žodžiu turi būti nurodyta testamento sudarymo data ir vieta. Surašytas testamentas perskaitomas vienam testatoriui ar dalyvaujant liudytojams, notaras išaiškina testamento turinį ir padarinius, tada testatorius testamentą pasirašo. Kai dalyvauja, liudytojai taip pat pasirašo testamentą. Liudytojų dalyvavimas nėra privalomas. Jie gali dalyvauti tik testatoriaus prašymu. Paskui notaras testamentą tvirtina ir registruoja notariniame registre. Surašomi du testamento egzemplioriai ir vienas įteikiamas testatoriui, o kitas lieka jį patvirtinusioje įstaigoje.

Notaras atsisako tvirtinti testamentą, kurio turinys prieštarauja įstatymams, testatorius yra neveiksnus ar nesupranta savo veiksmų reikšmės. Notaras negali tvirtinti savo paties ar artimųjų giminaičių ir sutuoktinio testamento, taip pat testamento, kuriuo turtas paliekamas jam ar jam skiriama testamentinė išskirtinė⁵⁵.

⁵⁴ *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 500-501.

⁵⁵ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 35-36.

3.3.2.1. Bendrasis sutuoktinių testamentas

Lietuvoje bendrojo sutuoktinių testamentas atsirado 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui. Ne visų užsienio valstybių teisės aktuose numatyta galimybė sutuoktiniams sudaryti bendrąjį sutuoktinių testamentą. Štai Rusijos Federacijos civilinio kodekso 1118 str. 4 d. nustatyta, kad testamente gali būti išreikšta tik vieno asmens valia, sudaryti testamentą dviem ar daugiau asmenų neleidžiama. Vokietijoje sutuoktiniai gali sudaryti bendrąjį sutuoktinių testamentą, kurio reglamentavimas yra gana panašus į Lietuvoje numatytąjį.

Bendrasis sutuoktinių testamentas visada sudaromas kaip oficialusis testamentas (CK 5.44 str.), bet jis turi ypatumų⁵⁶.

Keli asmenys surašyti bendrąjį testamentą gali tik būdami sutuoktiniais. Bendruoju sutuoktinių testamentu abu sutuoktiniai paskiria vienas kitą savo įpėdiniu ir po vieno sutuoktinio mirties visą mirusiojo turtą (iš jo ir bendrosios sutuoktinių nuosavybės dalį) paveldi pergyvenęs sutuoktinis, išskyrus privalomąją palikimo dalį. Testamentu gali būti paskirtas įpėdinis, kuris paveldės turtą mirus pergyvenusiam sutuoktiniui.

Testamentu gali būti paskirta testamentinė išskirtinė, suteikiama iš vieno kurio sutuoktinio turto po jo mirties arba bendro sutuoktinių turto po pergyvenusio sutuoktinio mirties.

Pastebėtina ir tai, kad sutuoktiniai gali savo turtą ar jo dalį palikti visuomenei naudingam tikslui arba labdarai. Toks testamentas pavedimas gali būti vykdomas iš vieno kurio sutuoktinio turto po jo mirties arba iš bendro sutuoktinių turto po pergyvenusio sutuoktinio mirties.

Kiekvienas sutuoktinis gali iki palikimo atsiradimo atšaukti savo valios pareiškimą ta pačia tvarka, kokia buvo surašytas testamentas. Tokiu atveju netenka galios ir kito sutuoktinio valios pareiškimas.

Atkreiptinas dėmesys, kad sutuoktinio surašyti testamentai, neatšaukus bendrojo sutuoktinių testamentą, negalioja.

Bendrasis sutuoktinių testamentas netenka galios, jeigu iki atsirandant palikimui nutraukiama santuoka arba pateikiamas ieškinys (paduodamas prašymas) nutraukti santuoką, arba sutuoktinis davė sutikimą išsituoti.

Mirus vienam sutuoktiniui, kitas sutuoktinis neturi teisės pakeisti bendrojo testamentą. Jis turi teisę atsisakyti priimti palikimą. Tokiu atveju mirusiojo sutuoktinio

⁵⁶ ČAPLINSKIENĖ, Eglė. Bendrojo sutuoktinių testamentų ypatumai. *Notariatas*, 2009, nr. 7, p. 21-23.

turtą paveldi jo įpėdiniai pagal įstatymą, o pergyvenęs sutuoktinis įgyja teisę savo nuožiūra surašyti naują testamentą⁵⁷.

Pažymėtina, kad bendrąjį sutuoktinių testamentą notaro ar kito asmens, tvirtinančio testamentą, akivaizdoje pasirašo abu sutuoktiniai. Testamentu kiekvienas sutuoktinis kitam palieka visą savo turtą. Testamentu gali būti paskirtas įpėdinis, kuris paveldės turtą mirus pergyvenusiam sutuoktiniui.

Civilinio kodekso normose numatoma galimybė palikėjams bendru sutarimu paskirti įpėdinį, kuris tą turtą paveldėtų mirus pergyvenusiam sutuoktiniui. Paskyrus tokį įpėdinį kyla klausimas, ar gali pergyvenęs sutuoktinis disponuoti mirusiojo sutuoktinio turtu. Nors teorijoje šiuo klausimu nėra vieningos nuomonės, atsakymas turėtų būti vienareikšmiškai teigiamas. Po pirmojo sutuoktinio mirties visą mirusiojo turtą (tiek asmeninį, tiek įgytą santuokoje) paveldi pergyvenęs sutuoktinis. Priėmęs palikimą ir gavęs notaro išduotą paveldėjimo teisės liudijimą, jis įgyja neginčijamą nuosavybės teisę į paveldimą turtą, kurios turinį nustato CK 4 knygos normos. Nuo šio momento pergyvenęs sutuoktinis tiek savo, tiek paveldėtu turtu disponuoja laisvai, nesaistomas įpėdinio, nurodyto bendrajame sutuoktinių testamente, valios.

Esant dabartinei teisės normų reglamentacijai, pasitaiko atveju, kai bendrame sutuoktinių testamente numatytas įpėdinis, turintis teisę paveldėti po abiejų sutuoktinių mirties, nieko nepaveldi, nes pergyvenęs sutuoktinis visą turtą būna iššvaistęs arba perleidęs tretiesiems asmenims. Dėl šių priežasčių neišvengiamai kiltų ginčas, jeigu testamente nurodyti įpėdiniai bandytų ginčyti turto perleidimo sandorius įrodinėdami, kad buvo pažeista pirmojo mirusio sutuoktinio valia. Tačiau CK normos šiuo metu neriboja bendro sutuoktinių testamento pagrindu turtą paveldėjusio sutuoktinio disponavimo laisvės.

Bendrojo sutuoktinių testamento esmė yra ta, kad sutuoktiniai visą savo turtą mirties atveju palieka vienas kitam. Jie apskritai gali nenumatyti antrinių įpėdinių. Antrinių įpėdinių numatymas yra tik papildomas bendrojo sutuoktinių testamento elementas, visiškai nekeičiantis bendrojo sutuoktinių testamento esmės.

Kalbant apie bendro sutuoktinių testamento specifiką, būtina atkreipti dėmesį ir į formalią tokių testamentų nutraukimo tvarką. CK normų, reglamentuojančių aptariamą testamentą rūšį, turinio analizė parodo, kad mirus pirmam iš sutuoktinių, pergyvenęs ir priėmęs palikimą sutuoktinis praranda bet kokias teises sudaryti naują testamentą (išskyrus teismo tvarka nugalinčius bendrąjį sutuoktinių testamentą). Dėl šios priežasties

⁵⁷ GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 38.

notarai, prieš tvirtindami bet koki testamentą, visais atvejais turėtų įsitikinti, kad testatorius nėra sudaręs bendro sutuoktinių testamento, ir taip užkirsti kelią vėlesniems teisiniams ginčams. Tačiau šiuo atveju kyla kitas klausimas – kokiomis priemonėmis notaras turėtų įsitikinti, kad tokio testamento nėra? Juk visi duomenys apie sudarytus testamentus, kurie yra saugomi Centrinėje hipotekos įstaigoje, gali būti atskleidžiami tik po testatoriaus mirties. Taigi, kol testatorius gyvas, šių duomenų notaras neturi jokios galimybės patikrinti. Todėl esant dabartinei situacijai, notarui belieka pasikliauti norinčio sudaryti testamentą žodžiu.

Pažymėtina, kad pergyvenęs ir priėmęs palikimą sutuoktinis, vėliau sudaręs kitą santuoką, taip pat neturės teisės ateityje sudaryti bendro sutuoktinių testamento⁵⁸.

3.3.3. Asmeniniai testamentai

Testatoriaus ranka surašytas testamentas, kuriame nurodyta testatoriaus vardas, pavardė, testamento sudarymo data (metai, mėnuo, diena), vieta ir kuris išreiškia testatoriaus valią ir yra jo pasirašytas yra asmeninis testamentas. Jis gali būti surašytas bet kokia kalba. Testamento sudarymo datos ir vietos nenurodymas daro testamentą negaliojantį tik tuo atveju, jeigu testamento sudarymo datos ir vietos negalima nustatyti kitais būdais arba jos nėra aiškios iš kitų aplinkybių. Testatoriaus ranka padaryti pataisymai, jo aptarti išbraukimai nedaro testamento negaliojančio. Galioja sąlygos, kurias per klaidą testatorius išbraukė, o vėliau savo ranka padarė prierasą, kad šios sąlygos buvo išbrauktos per klaidą. Jeigu testamente per klaidą praleistas koks nors žodis arba žodis parašytas neteisingai, testamentas galioja; galioja ir atitinkamos sąlygos, jeigu dėl jų prasmės nekyla neaiškumų. Akivaizdžiai nebaigtas ar nepasirašytas asmeninis testamentas negalioja. Jeigu testamente yra prierasas, kad testatorius jį ateityje papildys, bet jis to nepadarė, toks testamentas galioja, jeigu jis gali būti įvykdytas be numatyto papildymo. (CK 5.30 str.).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad asmeninio testamento tikslas – suteikti palikėjui galimybę pačiam surašyti jam priklausančio turto patvarkymą mirties atveju. Įstatymas, nustatydamas imperatyvius testamento sudarymo ir formos reikalavimus, siekia užtikrinti testatoriaus vidinės valios atitikimą jos išorinei išraiškai testamente. Kadangi testamentas sukuria teisinį paveldėjimo santykį tik po testatoriaus mirties, galimybės nustatyti tikrosios testatoriaus valios kitaip nei remiantis rašytiniais dokumentais, kuriuos jis sudarė prieš savo mirtį, nėra, todėl CK 5.30 straipsnyje įtvirtinti

⁵⁸ SIPAVIČIENĖ, Romutė. Testamentas – ar visada aišku ir nedviprasmiška? *Notariatas*, 2007, nr.1, p. 46.

privalomi asmeninio testamentu rekvizitai bei jo techninis būdas, ir šios normos pagal savo prigimtį laikomos imperatyviomis. Įstatymas nenumato galimybės kitam asmeniui surašyti asmeninį testamentą. CK 5.29 straipsnis nustato, jeigu testatorius dėl fizinių trūkumų, ligos ar kitokių priežasčių negali pats pasirašyti testamentu, testamentą gali pasirašyti notaro ar kito turinčio teisę patvirtinti testamentą pareigūno ir ne mažiau kaip dviejų liudytojų akivaizdoje kitas veiksnus fizinis asmuo, kuris nėra įpėdinis pagal testamentą (CK 5.29 str.). Ši įstatymo numatyta išimtis gali būti taikoma tik oficialiems testamentams⁵⁹

Lietuvos Aukščiausias Teismas yra konstatavęs, kad CK 5.30 straipsnio 1 dalyje nustatyti asmeniniam testamentui būtini reikalavimai, kuriems esant toks testamentas galioja:

- a) asmeninis testamentas turi būti surašytas testatoriaus (*de cujus*) ranka;
- b) asmeniniame testamente turi būti nurodytas testatoriaus vardas, pavardė, testamentu sudarymo data (metai, mėnuo, diena) ir vieta;
- c) testatoriaus valios išraiška;
- d) asmeninis testamentas turi būti pasirašytas testatoriaus.

Asmeninis testamentas negalioja, jeigu nenurodyta jo sudarymo data ir vieta tik tuo atveju, kai testamentu sudarymo datos ir vietos negalima nustatyti kitais būdais arba jos nėra aiškios iš kitų bylos aplinkybių. Įstatymas nereglamentuoja asmeninio testamentu teksto, tačiau nurodo, kad per klaidą praleistas koks nors žodis arba žodis parašytas neteisingai nedaro testamentu negaliojančio; galioja ir atitinkamos sąlygos, jeigu dėl jų prasmės nekyla neaiškumų (CK 5.30 str. 2 d.). Asmeninis, kaip ir oficialusis, testamentas yra vienašalis sandoris, kuriuo išreiškiama jį sudariusio asmens valia dėl jam priklausančio turto paveldėjimo jo mirties atveju. Šio sandorio aiškinimui yra taikomos CK 6.193 straipsnio taisyklės⁶⁰.

Aiškinant CK 5.30 straipsnio 1 dalį būtina pažymėti, kad asmeninis testamentas negali būti surašytas spausdinimo ar kompiuterine technika. Asmeninis testamentas pagal minėto įstatymo reikalavimą turi būti surašytas tik testatoriaus ranka ir jo pasirašytas. Tokiu būdu pažymėtina, kad CK 5.30 įstatymo suteikta teise gali pasinaudoti tik asmuo, mokantis ir galintis surašyti testamentu tekstą pats. Asmenys, kurie dėl tam tikrų priežasčių negali savo ranka surašyti testamentu teksto gali pasinaudoti kita įstatymo

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje T. V. v. Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija. Nr. 3K-3-581/2004, kat. 30.1; 30.4.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje Birutė Savickienė v. Ramutis Bušma, Ignacas Vytautas Bušma, Genovaitė Smolenskienė. Nr. 3K-3-424/2005, kat. 34.4.7.2

suteikta teise – sudaryti oficialųjį testamentą ar testamentą, prilyginamą oficialiajam testamentui ⁶¹

Kaip jau minėta anksčiau, asmeninis testamentas yra testatoriaus ranka surašytas testamentas, kuriame nurodyta testatoriaus vardas, pavardė, testamento sudarymo data (metai, mėnuo, diena), vieta ir kuris išreiškia testatoriaus valią ir yra jo pasirašytas (CK 5.30 str. 1 d.). Asmeninis testamentas, kuris nebuvo perduotas saugoti CK 5.31 straipsnyje nustatyta tvarka, po testatoriaus mirties ne vėliau kaip per vienerius metus turi būti pateiktas teismui patvirtinti (CK 5.31 str. 4 d.).

Teismas, nagrinėdamas prašymą dėl asmeninio testamento patvirtinimo, patikrina, ar jis atitinka CK 5.30 straipsnyje nustatytus reikalavimus asmeninio testamento formai, turiniui, ar jame yra išreikšta testatoriaus valia dėl jam priklausančio turto paveldėjimo. Testatoriaus valia yra esminis būtinas testamento elementas; ji turi būti išreikšta taip, kad būtų aišku, jog asmuo duoda patvarkymą būtent dėl paveldėjimo po jo mirties. Įstatyme įtvirtinta testamento ir konkrečiai – asmeninio testamento samprata neleidžia patvirtinti tokio asmeninio testamento, kuris neatitinka šių esminių reikalavimų ⁶²

Asmeninį testamentą testatorius gali perduoti saugoti notarui, o jei testatorius yra užsienio valstybėje – Lietuvos Respublikos konsulato pareigūnui atitinkamoje valstybėje. Perduotas saugoti asmeninis testamentas prilyginamas oficialiajam, jei perduodant laikytasi CK 5.31 straipsnio 2 dalyje nustatytų reikalavimų:

- 1) testamentą perdavė pats testatorius, pareikšdamas, kad testamente išreikšta jo paskutinė valia;
- 2) testamentas perduotas užklijuotame voke, vokas antspauduotas priimančios įstaigos antspaudu ir ant voko pasirašė testatorius bei testamentą priimančias asmuo;
- 3) apie testamento priėmimą saugoti surašytas aktas, kuriame nurodyta, kad nepažeisti CK 5.31 straipsnio 2 dalies 1 ir 2 punktų reikalavimai, taip pat aprašyta voko išvaizda, antspaudai, nurodyti testatoriaus vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamoji vieta, testamento sudarymo data, vieta bei rūšis, priėmėjo pareigos, vardas ir pavardė. Aktą pasirašė testatorius ir testamentą saugoti priėmęs pareigūnas. Akto kopija išduodama testatoriui.

Priimtas testamentas saugomas priėmusios įstaigos seife. Testatorius bet kada gali testamentą atsiimti. Testamentą galima išduoti testatoriaus atstovui pagal specialų

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje A. L. v. Kauno apskrities valstybinė mokesčių inspekcija. Nr. 3K-3-195/2004 m., kat. 30.4.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje R.U v. B.U., J.U. Nr.3K-3-218/2004., kat. 30.1; 30.4.

testatoriaus įgaliojimą. Jeigu asmeninis testamentas nebuvo perduotas saugoti CK 5.31 straipsnio nustatyta tvarka, jis po testatoriaus mirties ne vėliau kaip per vienerius metus turi būti pateiktas teismui patvirtinti. Šiuo atveju galioja tik teismo patvirtintas testamentas⁶³.

Pagal 1964 m. CK testamentai turėjo būti tvirtinami notarine tvarka. Testamentai, nepatvirtinti notarine tvarka, negaliojo. Tiesa, Notariato įstatymo 48 str. 2 dalyje nuo 1992 m. spalio 10 d. iki 1998 m. liepos 1d. buvo įtvirtinta norma, kad notaro nepatvirtintą testamentą po testatoriaus mirties gali patvirtinti teismas pagal įpėdinių ieškinį. Tai buvo procesinė norma. Jai galiojant, jokia materialinė norma, reglamentuojanti namuose sudarytų testamentų sudarymo tvarką, nebuvo priimta, todėl teismai šių testamentų netvirtino⁶⁴.

Jeigu yra surašomas testamentas, kuriuo testatorius palieka visą savo turtą, priklausantį šiuo metu ir priklausysiantį mirties dieną, kad ir kas jį sudarytų, asmuo turi pateikti savo, t.y. testatoriaus, ir testamentu skiriamo įpėdinio ar kelių įpėdinių tapatybę patvirtinančius dokumentus. Jeigu išdalijamas konkretus turtas, notarui reikia pateikti nuosavybės teisę į turtą įrodančius dokumentus. Jeigu testamente norima nurodyti, kad turtas paliekamas giminaičiui, reikia pateikti giminystę įrodančius dokumentus – santuokos liudijimą ar pan. Tvirtindamas testamentą notaras netikrina, ar nurodomas turtas iš tikro priklauso testatoriui, notaro pareiga yra išsiaiškinti sudaromo sandorio teisinės pasekmes. Ar iš tikro palikėjui priklauso testamente nurodytas turtas, notaras patikrina išduodamas paveldėjimo teisės liudijimą. Taip pat notaras pareikalauja, kad įpėdiniai pateiktų atitinkamus dokumentus – nuosavybės pažymėjimus, kitas pažymas apie priklausantį turtą, žemėtvarkos įstaigų išduotus ir kitus dokumentus⁶⁵.

Testamentai dažniausiai ir surašomi būtent dėl nekilnojamojo turto palikimo. Testatorius, sudarydamas testamentą, dažniausiai pageidauja palikti visą kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą. Žinoma, yra ir tokių atvejų, kai asmuo nurodo kelis įpėdinius ir kokį turtą kam palieka⁶⁶.

Lietuvos Aukščiausias Teismas 2003 m. rugsėjo 26 d. konsultacijoje yra pažymėjęs, kad pagal CK 5.31 straipsnio 1 dalį asmeninį testamentą testatorius gali perduoti saugoti notarui ar Lietuvos Respublikos konsuliniam pareigūnui užsienio valstybėje. Perduodant asmeninį testamentą ir jį priimant saugoti, turi būti laikomasi CK 5.31 straipsnio 2, 3

⁶³ *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 502-503.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis 1999 m. gruodžio mėn. 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-892/1999 m., kat. 13

⁶⁵ Testamentas: visi šio dokumento privalumai ir trūkumai. *Privati erdvė*, 2005, nr. 6(15), p.72-73.

⁶⁶ *Ibid.*, p. 73.

dalyse nustatytų reikalavimų. Jeigu asmeninis testamentas nebuvo perduotas saugoti CK 5.31 straipsnio 1-3 dalyse nustatyta tvarka, testamentas po testatoriaus mirties ne vėliau kaip per vienerius metus turi būti pateiktas teismui patvirtinti (CK 5.31 str. 4 d.). Prašymas dėl asmeninio testamento patvirtinimo teismui paduodamas ir nagrinėjamas CPK XXXIX skyriuje nustatyta supaprastinto proceso tvarka (CPK 579 - 582 str.). Asmeninio testamento patvirtinimas teisme yra juridškai reikšmingas veiksmas, kurio pagrindu suinteresuotas asmuo gali kreiptis į notarą dėl paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo⁶⁷

Be to, pažymėtina, kad prašymas patvirtinti asmeninį testamentą iš esmės reiškia prašymą dėl paveldėjimo procedūrų taikymo, todėl nutarčiai, kuria šis prašymas išsprendžiamas, yra netaikomas CPK 582 straipsnio 6 dalyje numatytas draudimas nutartį skusti apeliacine tvarka. Tai reiškia, kad teismo nutartis, kuria išsprendžiama byla dėl asmeninio testamento patvirtinimo, gali būti skundžiama atskiruoju skundu (CPK 334 str. 1 d. 1 punktas).

Priimtas testamentas saugomas seife. Jeigu testamentas saugomas daugiau kaip trisdešimt metų, notaras privalo prieinamomis priemonėmis patikrinti, ar testatorius gyvas. Jeigu paaiškėja, kad testatorius miręs, antspauduotas vokas, kuriame yra testamentas, atplėšiamas ir testamentas paskelbiamas⁶⁸.

Jei testamentas neišliko, pavyzdžiui sudegė gaisro metu, tai pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.16 straipsnio trečiąją dalį, neišlikęs testamentas neturi galios. Šiuo atveju testamento sudarymo fakto ir turinio negalima nustatyti teismo tvarka, remiantis liudytojų parodymais⁶⁹.

Jeigu įpėdinis miršta palikimui atsiradus nespėjęs jo priimti per nustatytą trijų mėnesių terminą (CK 5.58 str.), teisė priimti jam priklausančią palikimo dalį pereina jo įpėdiniams. Toks teisių perėjimas teisės literatūroje vadinamas palikimo transmisija.

Šią mirusio įpėdinio teisę jo įpėdiniai gali įgyvendinti bendrais pagrindais per tris mėnesius nuo palikimo jiems atsiradimo dienos⁷⁰.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 26 d. konsultacija A3-90.

⁶⁸ GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 42.

⁶⁹ *Ibid.*, p. 42.

⁷⁰ *Ibid.*, p. 47.

3.3.4. Testamentų registras

Prieš įsigaliojant Civiliniam kodeksui nebuvo išspręsta informacijos apie sudarytus testamentus problema. Jos esmė ta, kad testatorius gali sudaryti ne vieną, o neribotą kiekį testamentų. Anksčiau sudarytus testamentus gali panaikinti vėlesnieji, bet gali ir jų nenaikinti. Be to, testamentus gali tvirtinti bet kuris notaras ar konsulinis pareigūnas, teisę tvirtinti turėjo ir turi asmenys, nurodyti CK 5.25 str. 6 d. Palikėjui mirus įpėdiniams ir notarui reikia išsiaiškinti, ar jis buvo sudaręs testamentą, kiek jų buvo sudaręs, kur tie testamentai yra. Kad būtų galima atsakyti į šiuos klausimus ir teisingai nuspręsti dėl palikimo paveldėjimo, reikalingas testamentų registras, kuriame būtų kaupiama informacija apie sudarytus testamentus⁷¹.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 22 d. nutarimu Nr. 594 patvirtinti Testamentų registro nuostatai. Testamentų registro nuostatai reglamentuoja Testamentų registro paskirtį, jo objektus, registro tvarkymo įstaigas, jų teises ir pareigas, registro duomenų tvarkymą, sąveiką su kitais registrais, registro duomenų apsaugą, registro duomenų teikimą, registro reorganizavimą ir likvidavimą. Registro paskirtis – Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse ir Testamentų registro nuostatuose nustatyta tvarka rinkti, kaupti, apdoroti, sisteminti, saugoti ir teikti duomenis apie Lietuvos Respublikoje ar Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse ir konsulinėse įstaigose patvirtintus, priimtus saugoti ar panaikintus testamentus, palikimo priėmimo faktus, taip pat rinkti, kaupti, apdoroti, sisteminti ir teikti duomenis apie užsienio valstybėse, ratifikavusiose 1972 m. gegužės 16 d. Konvenciją dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo sudarytus ir priimtus saugoti testamentus Konvencijoje ir nuostatuose nustatyta tvarka.

Registro objektai yra Lietuvos Respublikos teritorijoje ar Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse sudaryti (priimti saugoti) testamentai, palikimo priėmimo faktai ir užsienio valstybėse, ratifikavusiose Konvenciją (toliau vadinama – užsienio valstybės), sudaryti (priimti saugoti) testamentai.

Vadovaujančioji registro tvarkymo įstaiga yra Teisingumo ministerija. Registro tvarkymo įstaiga yra Centrinė hipotekos įstaiga. Duomenys į registrą įrašomi remiantis notarų, konsulinių pareigūnų, teismų ir užsienio valstybių nacionalinių įstaigų pranešimais, kurie teikiami elektroniniu būdu, paštu arba asmeniškai.

⁷¹ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 40-41.

Testamentų registrai pateikiama informacija tik apie testamentą sudarymo (pakeitimo, pripažinimo negaliojančiais) faktą, nurodant testatoriaus vardą, pavardę, asmens kodą, gyvenamąją vietą ir jo saugojimo vietą. Testamentą turinys nenurodomas. Informacija apie testamentą sudarymą ir jo turinį yra konfidenciali. Informacijos paslaptį privalo saugoti:

1. notaras;
2. liudytojai, dalyvavę perskaitant testamentą;
3. liudytojai, dalyvavę kitam asmeniui pasirašant už testatorių;
4. asmuo, pasirašęs už testatorių;
5. asmuo, kuris supranta gestų kalbą, jeigu testamentą jam dalyvaujant sudarė kurčnebylis;
6. Testamentų registrą tvarkantys asmenys.

Nurodyta taisyklė turi vieną išimtį: notaras ir konsulato pareigūnas privalo pateikti duomenis apie sudarytą testamentą Testamentų registro tvarkytojui.

Draudimas atskleisti informaciją apie testamentą sudarymą ir jo turinį nustoja galios atsiradus palikimui. Testamentų registro duomenys po testatoriaus mirties taip pat tampa vieši – jie gali būti perduoti teismui, notarui, kitiems suinteresuotiems asmenims.

3.4 TESTAMENTO TURINYS

3.4.1. Reikalavimai testamentu turiniui

Testamento turinį sudaro testatoriaus pavedimai dėl jo turto mirties atveju.

Testamentu testatorius gali:

1. paskirti įpėdinį;
2. paskirti antrinį įpėdinį (kitą įpėdinį);
3. nurodyti, kokį turtą palieka visiems įpėdiniams bendrai arba kiekvienam įpėdiniui. Taip pat gali nustatyti, kaip turtas turi būti naudojamas;
4. nustatyti daiktines teises į paliekamus daiktus (uzufuktą, užstatymo teisę ir kt.) arba kitaip suvaržyti įpėdinių nuosavybės teises;
5. atimti paveldėjimo teisę iš bet kurio arba iš visų įpėdinių;
6. įpareigoti įpėdinį pagal testamentą atlikti tam tikrus veiksmus;
7. įpareigoti įvykdyti kokią nors prievolę;
8. paskirti testamentu vykdytoją.

Pažymėtina, kad testamentas, kurio turinys neteisėtas, yra niekinis. Testamente gali būti ir neteisėtų, ir teisėtų sąlygų. Tokiu atveju dėl testamentu galiojimo sprendžiama atsižvelgiant į CK 1.96 str. nuostatas. Jeigu neteisėta esminė testamentu dalis (pvz. turtas paliekamas nusikalstamoms grupuotėms, neteisėtai veiklai finansuoti ir pan.), testamentas pripažintinas negaliojančiu. Neteisėtos neesminės testamentu dalys (sąlygos) pripažintinos negaliojančiomis, o testamentas lieka galiojti. Tai gali būti neteisėtos sąlygos dėl testamentinės išskirtinės ar testamentinio įpareigojimo, neteisėti įpareigojimai testamentiniam įpėdiniui (vesti, nevesti, pasirinkti tam tikrą profesiją ir pan.). Tokios dalys pripažintinos negaliojančiomis ir paliekamos galiojti teisėtos esminės testamentu dalys.

Nesuprantamu laikytinas toks testamentas, kurio turinio negalima suprasti (negalima nustatyti tikrosios testatoriaus valios) arba kurio turinio esminės dalys prieštarauja viena kitai ir kartu panaikina viena kitą. Negaliojančiu dėl to, kad nesuprantamas, laikytinas asmeninis testamentas, surašytas nežinoma kalba. Jeigu kalba žinoma, bet atitinkamoje vietoje nėra tinkamo vertėjo, testamentu negalima laikyti nesuprantamu ⁷².

Testamentu klaidos, jeigu tikroji testatoriaus valia aiški ir galima nustatyti įpėdinius ir turtą, kuris jiems skiriamas, nėra pagrindas pripažinti testamentu negaliojančiu.

⁷² VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 25.

Testamente gali būti netiksliai nurodyti įpėdiniai, pavyzdžiui, netiksliai nurodyti įpėdinių vardai ir pavardės, adresai ir kiti asmens duomenys: rašoma, kad visas turtas paliekamas sūnui arba koks nors daiktas paliekamas dukrai, nurodant tik vardą, neteisingai nurodyta giminytė su palikėju (rašoma, kad turtas paliekamas ne provaikaičiui, „anūkui“ Jonui ir pan.), bet jeigu iš testamento teksto galima nustatyti įpėdinį, tai tokio testamento ar testamento dalies negalima pripažinti negaliojančiais. Be to, įpėdinių pavardės gali keistis. Pavardės pasikeitimas neturi įtakos testamento galiojimui. Taip pat negalima pripažinti testamento ar jo dalies negaliojančiais dėl to, kad palikimo sudėtyje nėra testamente nurodyto turto, kad nurodytas turtas pasikeitė. Sudarytas testamentas nevaržo testatoriaus nuosavybės teisių. Jis laisvai gali disponuoti savo nuosavybe ir toks disponavimas neturi įtakos testamento galiojimui. Jeigu testamente nurodytų daiktų nėra, atitinkamas įpėdinis jų negaus, tačiau tai nėra pagrindas pripažinti testamentą ar jo dalį negaliojančiais. Testamente gali būti ir kitų klaidų, dėl kurių testamento ar jo dalį negalima pripažinti negaliojančiais, jeigu tikrąją testatoriaus valią galima nustatyti iš testamento turinio, vertinant visą testamento tekstą. Kilus ginčui, testamento turinį galima nustatyti teismo tvarka ⁷³.

Asmuo, kuriam paliekamas turtas, turi teisę dalyvauti surašant testamentą, jeigu to pageidauja testatorius (Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 48 str. 2 d.). Šiuo atveju testamente turi būti pažymėta, kad testatoriaus pageidavimu surašant testamentą dalyvavo įpėdinis. Testatoriui nepageidaujant, įpėdinis neturi teisės dalyvauti, nes jo dalyvavimas gali turėti įtakos testatoriaus valiai ⁷⁴.

Tvirtindamas testamentą notaras neprivalo tikrinti, ar paliekamas turtas priklauso testatoriui, ar jis nėra areštuotas, įkeistas, ar nėra dėl jo ginčų teisme. ⁷⁵.

3.4.2. Įpėdiniai pagal testamentą

Pagal testamentą gali paveldėti fiziniai asmenys, visų rūšių juridiniai asmenys (viešieji, privatūs juridiniai asmenys, Lietuvos ir užsienio šalių juridiniai asmenys), Lietuvos Respublika ir kitos valstybės. Testatorius testamentu gali palikti savo turtą bet kuriam asmeniui, jei tai neprieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms (CK 1.80 str.) ir viešajai tvarkai bei gerai moralei (CK 1.81 str.). Negalios testamento sąlygos, kuriomis

⁷³ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 26-27.

⁷⁴ GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 35.

⁷⁵ *Ibid.*, p. 34.

palikėjas turtą palieka valstybei, kuri vykdo agresiją prieš Lietuvos Respubliką ir su kuria Lietuvos Respublika nutraukė diplomatinius santykius. Pagal CK 1.81 str. taip pat negalios testamentas, kuriuo turtas paliekamas nusikalstamos organizacijoms, skiriamas nusikalstamai ar viešajai tvarkai ir gerai moralei prieštaraujančiai veiklai finansuoti.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal testamentą paveldi ne tik fiziniai asmenys, esantys gyvi palikėjo mirties momentu ar pradėti jam gyvam esant, tačiau gali paveldėti asmenys, nepradėti palikėjo mirties momentu. Tai nauja nuostata, jos nebuvo 1964 metų CK. Ši nuostata leidžia testatoriui palikti turtą fiziniam asmeniui, kuris gims. Tai gali būti jo vaikų, kitų giminaičių ar jam artimų žmonių vaikas, galintis gimti ateityje. Sudarydamas tokį testamentą, testatorius turi numatyti, kas priims palikimą, kas ir kiek laiko jį valdys, kam ir po kurio laiko jis pereis, jeigu testamente numatytas žmogus negims. Ši nuostata suteikia palikėjui daugiau galimybių nuspręsti dėl turto likimo jam mirus.

Palikėjas gali palikti savo turtą testamentu juridiniams asmenims, kurie yra palikimo atsiradimo momentu. Jis gali palikti savo turtą ir juridiniam asmeniui, kurio nėra sudarant testamentą ir kurio nebus atsirandant palikimui, jeigu nustato specialią paliekamo turto panaudojimo paskirtį ir nurodo, kad toks juridinis asmuo turės būti įsteigtas vykdant testamente išreikštą jo valią.

Palikėjas gali palikti testamentu savo turtą ne tik Lietuvos valstybei ar savivaldybei, bet ir bet kuriai kitai valstybei ar bet kurios valstybės savivaldybei, jeigu tai neprieštarauja galiojantiems įstatymams⁷⁶.

Pažymėtina, kad testatorius testamente gali nurodyti palikimo dalis, kurias paveldės kiekvienas įpėdinis, jeigu jų yra keletas. Kai testamente dalys nenurodytos, pripažįstama, kad įpėdiniai paveldi lygiomis dalimis⁷⁷.

Testatorius, sudarydamas testamentą, gali suklysti ir neteisingai nurodyti įpėdinių dalis. Teisingai nurodytų dalių suma turi sudaryti vienetą, kai dalys nurodomos trupmenomis, arba 100 procentų, kai dalys nurodomos procentais (paprastai dalys nurodomos trupmenomis). Jeigu dalys nurodytos neteisingai, testamentas nėra negaliojantis. Tokių atveju, jeigu dalių suma viršija viso turto dydį, kiekvieno įpėdinio dalis atitinkamai sumažinama. Pavyzdžiui, testamente nurodyta, kad vienas įpėdinis

⁷⁶ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 21-22.

⁷⁷ *Ibid.*, p. 28.

paveldi 1/3, kitas – 1/2, o trečias – 1/3. Šiuo atveju palikimo dalių suma viršija palikimo dydį 1/6. Šia dalimi atitinkamai mažintina kiekvieno įpėdinio dalis⁷⁸.

Galima ir kitokia testamento klaida, kai dalių suma mažesnė ir neapima viso palikimo, nors testamente pasakyta, kad įpėdiniams paliekamas visas testatoriaus turtas. Tokiu atveju kiekvieno įpėdinio dalis didinama proporcingai. Pavyzdžiui, testamente nurodyta, kad palikėjas visą savo turtą palieka dviem įpėdiniams – vienas paveldi 1/3 palikimo, o kitas – 1/2. Dalių suma lygi 5/6. Likusi 1/6 palikimo dalis dalijama įpėdiniams pagal jų paveldimas dalis. Jeigu iš testamento turinio negalima padaryti išvados, kad testatorius tiems įpėdiniams paliko visą savo turtą (nėra nurodyta, kad jis palieka jiems visą palikimą), likusi 1/6 palikimo dalis paveldima pagal įstatymą⁷⁹.

Pastebėtina, kad testatorius testamente gali nurodyti visuomenei naudingą tikslą, kuriam įgyvendinti jis paskiria įpėdinį pagal testamentą – juridinį asmenį, kurio nėra, bet kuris turi būti įsteigtas atsiradus palikimui. Tokį juridinį asmenį įsteigti testatorius gali įpareigoti įpėdinį arba testamento vykdytoją. Testatorius gali įpareigoti atlikti nurodytus veiksmus ir fizinį, ir juridinį asmenį.

Jeigu testamente nurodyti asmenys nevykdo testatoriaus valios įsteigti juridinį asmenį, suinteresuoti asmenys gali kreiptis į teismą prašydami palikimui tvarkyti paskirti administratorių ir įpareigoti pastarąjį įsteigti testamente numatytą juridinį asmenį. Visuomenei naudingas tikslas, kuriam įgyvendinti paliekamas testatoriaus turtas, turi būti teisėtas ir įvykdomas. Tai gali būti įpareigojimas užtikrinti tam tikrų asmenų švietimą, sveikatos priežiūrą, atlikti tam tikrus mokslinius tyrimus ir pan.

Civilinio kodekso 5.26 straipsnyje nustatyta, kad jeigu visuomenės poreikis, kuriam buvo skirtas turtas, pasibaigė ir nėra testatoriaus nurodymų, ką tokiu atveju daryti su turtu, tokio turto tolesnio panaudojimo klausimą sprendžia palikimo atsiradimo vietos teismas. Toks turtas gali būti panaudotas panašioms tikslams, kuriuos nurodė testatorius.

Atkreiptinas dėmesys, kad įstatyminis įpėdinis, iš kurio atimta paveldėjimo teisė, neturi teisės susipažinti su testamento turiniu, įsitikinti testatoriaus parašo tikrumu. Testamento surašymas ir jo turinys yra paslaptis; notaro biuro darbuotojai ir pareigūnai, atliekantys notarinius veiksmus, turi ją saugoti.

Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 14 straipsnio ketvirtojoje dalyje numatyta, kad pažymos apie testamentus išduodamos tik testatoriui mirus⁸⁰.

⁷⁸ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 28.

⁷⁹ *Ibid.*, p. 28.

⁸⁰ GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 46.

Pagal Notariato įstatymo 39 straipsnį, testamento dublikatas išduodamas pačiam testatoriui pagal rašytinį jo prašymą.

Taip pat testamento dublikatas gali būti išduotas testamente nurodytiems įpėdiniams, kai jie pateikia testatoriaus mirties liudijimą, mirus testamente nurodytiems įpėdiniams, testamento dublikatas išduodamas jų įpėdiniams, kai jie pateikia testatoriaus ir mirusio testamentinio įpėdinio mirties liudijimus⁸¹.

Pažymėtina, kad testamento dublikatas turi tokią pat juridinę galią kaip ir originalas ir juo remiantis gali būti išduotas paveldėjimo teisės liudijimas.

Įsigaliojus naujamam Civiliniam kodeksui, jo penktosios knygos normos dėl testamento formos ir turinio taikomos tiems testamentams, kurie sudaromi įsigaliojus šiam kodeksui⁸².

Jei testamentas sudarytas užsienyje, pagal CK 1.61 str. testamento sudarymui, jo pakeitimui ir panaikinimui taikoma šių aktų sudarymo vietos teisė.

Testamentas, jo pakeitimas arba panaikinimas taip pat galioja, jei šių aktų forma atitinka:

1. testatoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisės reikalavimus;
2. valstybės, kurios pilietis testatorius buvo šių aktų sudarymo metu, teisės reikalavimus;
3. testatoriaus gyvenamosios vietos valstybės šių aktų sudarymo arba mirties metu teisės reikalavimus.

Jeigu testamentu duotas pavedimas dėl nekilnojamojo daikto, tai testamentas (jo pakeitimas arba panaikinimas) galioja, jei jo forma atitinka nekilnojamojo daikto buvimo vietos valstybės teisę.

3.4.3. Teisė į privalomąją palikimo dalį

Teisė į privalomąją palikimo dalį taikoma tik tada, kai paveldima pagal testamentą. Teisę į privalomąją palikimo dalį turi palikėjo vaikai (įvaikiai), sutuoktinis, tėvai, įtėviai, kuriems palikėjo mirties dieną reikalingas išlaikymas ir kurie gali paveldėti pagal CK 5.6 – 5.7 ir CK 5.11 straipsnius.

Skirtingai nei 1964 metų CK 576 straipsnio nuostatose, nurodytų asmenų teisė į privalomąją palikimo dalį nesiejama su jų nedarbingumu. Tai gali būti darbingi asmenys, bet palikimo atsiradimo dieną neturėję lėšų gyventi, jie turi teisę į privalomąją palikimo

⁸¹ Laikinosios notarinių veiksmų atlikimo metodinės taisyklės, p. 16.

⁸² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

dalį. Neturi teisės į privalomąją palikimo dalį palikėjo išlaikytiniai, nesvarbu, kiek laiko palikėjas juos išlaikė.

Asmenimis, kuriems reikalingas išlaikymas, laikytini asmenys, kurie neturi pajamų arba jų turi nepakankamai. Išlaikymas reikalingas asmenims, kurie nedirba dėl ligos, amžiaus ar yra bedarbiai (registruoti darbo biržoje), gauna nepakankamai pajamų (mažą pensiją, bedarbio pašalpą, nedidelį atlyginimą, alimentus ir pan.), t.y. tiek, kad nepakanka būtinoms gyvenimo reikmėms. Sprendžiant išlaikymo reikalingumo klausimą reikia atsižvelgti ir į tokio asmens turtą (nekilnojamuosius, kilnojamuosius daiktus, banko indėlius, gaunamas pajamas). Išlaikymo reikalingumo faktą gali nustatyti teismas įvertindamas visas atitinkamo asmens pajamas.

Išlaikymas turi būti reikalingas palikimo atsiradimo dieną, nes paveldi asmenys, kurie gali būti įpėdiniai atsirandant palikimui. Prieš tai buvęs ar ir iki palikimo atsiradimo dienos išnykęs išlaikymo reikalingumas nesuteikia teisės į privalomąją palikimo dalį.

Pažymėtina, kad palikėjo tėvai pagal CK 5.11 str. 1 dalies 2 punktą yra antros eilės įpėdiniai. Todėl tėvai teisę į privalomąją palikimo dalį paveldinti pagal testamentą įgyja tik kai nėra pirmos eilės įpėdinių arba pirmos eilės įpėdiniai nepriėmė palikimo, jo atsisakė arba negali paveldėti pagal 5.6 straipsnį ar iš pirmos eilės įpėdinių testatorius atėmė teisę paveldėti, kai turtas paveldimas pagal įstatymą. Jeigu testamentu turtas paskirtas pirmos eilės įpėdiniui (mirusiojo vaikui ar vaikaičiui) ir šis priėmė palikimą, mirusiojo tėvai neturi teisės į privalomąją palikimo dalį, nes tokiu atveju ir paveldinti pagal įstatymą tėvai nepaveldėtų turto⁸³.

Sistemiškai aiškinant CK 3.72 straipsnio 2 dalies, CK trečiosios knygos XII skyriaus antrojo skirsnio „Vaikų ir tėvų tarpusavio išlaikymo pareigos“, Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 4, 17, 25 straipsnių, Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymo 3 straipsnio 1 dalies nuostatas, darytina išvada, jog išlaikymo reikalingumas yra preziumuojamas, kai toks asmuo palikėjo mirties dieną yra nepilnametis, nedarbingas dėl savo amžiaus (sulaukęs senatvės pensijos amžiaus) ar sveikatos būklės (invalidumas), taip pat, jeigu jis yra palikėjo sutuoktinis ir auginą bendrą savo ir palikėjo nepilnametį vaiką. Be to, išlaikymo reikalingumas palikėjo mirties dieną CK 5.20 straipsnio 1 dalyje nustatytiems asmenims yra preziumuojamas ir tada, kada įsiteisėjusiu teismo sprendimu iš palikėjo šiems asmenims buvo priteistas išlaikymas.

⁸³ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 28-29.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog remiantis CK 5.5 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 5.11 straipsnio 1 dalies 1 punktu, prie CK 5.20 straipsnio 1 dalimi apibrėžto asmenų rato priskirtini ir palikėjo vaikai, gimę po jo mirties. Taigi, esant šioms aplinkybėms, CK 5.20 straipsnio 1 dalyje nustatytiems asmenims teisė į privalomąją palikimo dalį yra preziumuojama, ir įstatymo nustatyta tvarka į priklausančią privalomąją palikimo dalį jiems turi būti išduodamas paveldėjimo teisės liudijimas. Tuo tarpu kiti asmenys, pretenduojantys į palikimą, ir manantys, jog toks paveldėjimo teisės liudijimas buvo išduotas nepagrįstai, nes iš tikrųjų nebuvo paveldėjimo teisės pagal CK 5.20 straipsnį, gali kreiptis į teismą, ginčydami palikimo priėmimo teisėtumą bei išduotą paveldėjimo teisės liudijimą (CK 5.8 str.), motyvuodami tuo, kad palikėjo mirties dieną CK 5.20 straipsnio 1 dalyje nustatytam asmeniui išlaikymas nebuvo reikalingas.

Pažymėtina, kad išlaikymo reikalingumas, taigi teisė į privalomąją palikimo dalį, CK 5.20 straipsnio 1 dalyje išvardytiems asmenims gali būti pripažinta ir kitais, be anksčiau paminėtųjų, atvejais. Tačiau visais kitais atvejais, be anksčiau minėtųjų, išlaikymo reikalingumas nėra įstatymo preziumuojamas ir turi būti nustatytas teismine tvarka. Tokiu atveju, jeigu kitiems įpėdiniams pagal įstatymą arba pagal testamentą paveldėjimo teisės liudijimai įstatymo nustatyta tvarka dar nėra išduoti, asmuo, pretenduojantis į palikimą CK 5.20 straipsnio 1 dalies pagrindu, per CK 5.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą trijų mėnesių terminą nuo palikimo atsiradimo dienos gali kreiptis į teismą su pareiškimu dėl turinčio juridinę reikšmę fakto nustatymo CPK dvidešimt šeštojo skirsnio tvarka. Jeigu nagrinėjant bylą dėl išlaikymo reikalingumo palikėjo mirties dieną fakto nustatymo kyla ginčas dėl teisės, nagrinėtinas ieškininės teisenos tvarka, teismas pareiškimą palieka nenagrinėtą ir išaiškina suinteresuotiems asmenims, kad jie turi teisę pareikšti ieškinį bendrais pagrindais (CPK 271 str. 3 d.).

Kita vertus, asmuo, pretenduojantis į palikimą CK 5.20 straipsnio 1 dalies pagrindu, per anksčiau minėtą trijų mėnesių terminą kreiptis į teismą su ieškiniu bendrais pagrindais gali ir prieš tai nesikreipęs į teismą su pareiškimu dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo CPK dvidešimt šeštojo skirsnio tvarka. Suinteresuotam asmeniui (ieškovui) pareiškus ieškinį bendrais pagrindais, teismas, nagrinėdamas tokią bylą, ginčą išsprendžia iš esmės, t.y. išsprendžia klausimą dėl išlaikymo palikėjo mirties dieną ieškovui reikalingumo, taip pat klausimą dėl paveldimo turto dalių nustatymo. Tokiu atveju, jeigu kitiems įpėdiniams pagal įstatymą arba pagal testamentą paveldėjimo teisės liudijimai įstatymo nustatyta tvarka jau yra išduoti, asmuo, pretenduojantis į palikimą CK 5.20 straipsnio 1 dalies pagrindu, CK 5.8 straipsnio nustatyta tvarka ir terminais gali

kreiptis į teismą su ieškiniu, ginčydamas kitų įpėdinių palikimo priėmimo teisėtumą bei išduotus paveldėjimo teisės liudijimus⁸⁴.

3.4.4. Testamento sąlygos

Testatorius įpėdinį ar testamentinės išskirtinės gavėją gali paskirti nuroydamas sąlygą ar sąlygas, kurias jie privalo įvykdyti, kad galėtų paveldėti. Neteisėtos sąlygos ir sąlygos, prieštaraujančios visuomenės papročiams ar pažeidžiančios geros moralės reikalavimus, negalioja. Taip pat negalima nurodyti sąlygos, kuri prieštarautų protingumo principui⁸⁵.

Atkreiptinas dėmesys, kad įpėdinis pagal testamentą gali būti paskirtas be sąlygų arba su sąlyga. Testatorius gali testamente nurodyti, kad konkretus asmuo skiriamas įpėdiniu, jeigu įvykdys tam tikrą sąlygą (sąlygas). Jeigu priėmęs palikimą įpėdinis nevykdo testamente nustatytų sąlygų, suinteresuotieji asmenys gali kreiptis į teismą ir reikalauti, kad sąlygos būtų vykdomos. Jeigu testamente sąlyga nustatyta kaip palikimo priėmimo sąlyga, įpėdinis negali priimti palikimo, kol neįvykdys sąlygos.

Pažymėtina, kad sutuoktinis turi teisę testamentu palikti jam priklausančią bendrosios jungtinės nuosavybės teise turto dalį, jeigu tas turtas įregistruotas ne jo, o kito sutuoktinio vardu. Tačiau notaras, tvirtindamas tokį testamentą, turi išaiškinti testatoriui sudaromo sandorio teisinius padarinius, kad paveldėjimo teisės liudijimas pagal testamentą galės būti išduotas, jeigu atsiradus palikimui Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonėje bus įregistruota teismo sprendimo pagrindu, kad dalis turto (jau bendrosios dalinės nuosavybės teise) priklauso palikėjui. Vadinasi, prieš gaudami paveldėjimo teisės liudijimą įpėdiniai turės kreiptis į teismą arba į notarą dėl nuosavybės teisės liudijimo išdavimo Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 52 straipsnyje numatyta tvarka⁸⁶.

Testatoriui suteikiama teisė atimti paveldėjimo teisę iš vieno ar visų įpėdinių, bet testamentu testatorius negali atimti privalomosios palikimo dalies, kuri nustatyta CK 5.20 straipsnyje⁸⁷.

Pastebėtina, kad testatorius gali palikti testamentu ne tik tą turtą, kuris jam priklauso nuosavybės teise testamentu sudarymo momentu, bet ir turtą, kurį įsigis ateityje.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo A3-58 2002 m. kovo 1 d. konsultacija

⁸⁵ Testamentas: visi šio dokumento privalumai ir trūkumai. *Privati erdvė*, 2005, nr. 6(15), p.73.

⁸⁶ GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 45-46.

⁸⁷ VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003, 1-2, p. 28.

Paveldėti galima tik tą turta, kuris priklausė palikėjui mirties momentu nuosavybės arba valdymo teise. Šiuo atveju valdymo teisę reikia suprasti valdymą kaip savarankišką daiktinę teisę (CK 4.22 str.), o ne kaip kitam asmeniui priklausančios nuosavybės teisės sudėtinę dalį. Testatorius gali palikti turta, priklausantį jam ir asmeninės nuosavybės teise, ir bendrosios dalinės arba jungtinės nuosavybės teise.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad testatorius gali vienam įpėdiniui palikti daiktus, o kitam asmeniui nustatyti teisę į juos. Galima palikti gyvenamąjį namą vaikams, o sutuoktiniui nustatyti uzufukto teisę į šį namą. Sutuoktinis uzufukto gavėjas galėtų tapti tik įstatymo nustatyta tvarka, jeigu pareikštų sutikimą juo būti, jį nustatant ir jeigu po testatoriaus mirties uzufuktas būtų įregistruotas Nekilnojamojo turto registre (CK 4.147 str. 2 ir 4 d.).

Testatorius testamentu gali palikti skolas vienam įpėdiniui, keliems arba visiems įpėdiniam. Tai yra, testatorius gali nustatyti, kokias skolas turi sumokėti kiekvienas iš įpėdinių pagal testamentą. Įpėdinis paveldi skolas, jei priima palikimą. Teoriškai testatorius gali palikti vienam įpėdiniui turta, o kitam – skolas. Įpėdinis, kuriam paliktos tik skolos, gali atsisakyti tokio palikimo. Jeigu testatorius turėjo skolų, bet nenurodo, kas jas turi išmokėti, tai nedaro testamentu negaliojančiu. Šiuo atveju įpėdiniai pagal testamentą turės išmokėti testatoriaus skolas bendraisiais pagrindais⁸⁸.

Testatorius gali testamentu atimti paveldėjimo teisę iš vieno, kelių ar visų įstatyminių įpėdinių. Tai jis gali padaryti nutylėdamas, pavyzdžiui, palikti testamentu turta savivaldybei, juridiniams asmenims, arba testamente atskiru punktu nurodyti: „Paveldėjimo teisę išatimu“. Testatoriaus pageidavimu gali būti nurodyti motyvai, kodėl jis atima paveldėjimo teisę iš vieno, kelių ar visų įstatyminių įpėdinių⁸⁹.

Notarinėje praktikoje pasitaiko atvejų, kai testatoriaus testamente, be turto paskirstymo įpėdiniam, paskirtas konkretus asmuo savo nepilnamečio vaiko globėju, ir notaras šį testamentą patvirtina. Toks nurodymas dėl nepilnamečio vaiko globėjo paskyrimo testamente negali būti įrašytas, nes globos klausimų sprendimas, remiantis CK 3.242 straipsniu, priklauso teismo kompetencijai. Testatorius testamente gali pareikšti tik pageidavimą, kad po jo mirties nepilnamečio vaiko globėju būtų paskirtas konkretus asmuo. Teismas, svarstydamas globėjo paskyrimą, gali atsižvelgti į testatoriaus valią, bet turi teisę ir nesutikti su testatoriaus pageidavimu⁹⁰.

⁸⁸ *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 506-509.

⁸⁹ GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 35.

⁹⁰ *Ibid.*, p. 36.

Testamentas gali būti panaikintas tik šiais būdais:

- 1) surašant naują – priešingą pirmajam;
- 2) surašytą testamentą panaikinant; padavus prašymą notarui (konsului), kad testatorius surašytą testamentą panaikina.

Jokie įrašai, perbraukimai testatoriui išduotame testamento egzemplioriuje, nors jie būtų padaryti ir testatoriaus ranka, testamento nedaro negaliojančio. Prireikus notaras gali pareikalauti iš įpėdinių pateikti testamento dublikatą su įrašu, kad jis nepanaikintas ir nepakeistas⁹¹.

3.4.5. Substitucija

Testatorius, paskyręs testamentu įpėdinį, gali testamente nurodyti ir kitą įpėdinį tam atvejui, jei jo paskirtas įpėdinis mirtų prieš atsirandant palikimui arba nepriimtų palikimo, arba atsisakytų jį priimti (substitucija). Toks įpėdinis dar vadinamas antriniu įpėdiniu. Kitų įpėdinių paskyrimo eilė neribojama, todėl testatorius gali antriniam įpėdiniui paskirti kitą įpėdinį, pastarajam įpėdiniui – dar kitą įpėdinį ir t.t. Antriniam įpėdiniui pereina visos įpėdinio pagal testamentą teisės ir pareigos, jei testatorius testamente nenustato kitaip.

Antrinis įpėdinis šaukiamas paveldėti, jei yra viena iš CK 5.21 str. nurodytų sąlygų:

1. pirminis įpėdinis mirė iki palikimo atsiradimo;
2. pirminis įpėdinis palikimo nepriėmė.

Antrinio įpėdinio teisė paveldėti nėra išvestinė teisė iš pirminio įpėdinio teisės paveldėti. Ji yra savarankiška teisė ir priklauso nuo testatoriaus valios bei įstatyme nurodytų juridinių faktų buvimo. Antrinis įpėdinis nepraranda teisės paveldėti tuo atveju, kai pirminis įpėdinis palikimo nepriima esant CK 5.6 str. nurodytoms aplinkybėms⁹².

Aptariant ar atsiranda antrinio įpėdinio teisė paveldėti pagal testamentą turtą, jeigu pirminis įpėdinis dėl įstatyme numatytų priežasčių neteko teisės paveldėti turtą nei pagal testamentą, nei pagal įstatymą, pateiksiu konkretų pavyzdį.

Motina testamentu paliko turtą dukrai, o jeigu ji mirtų iki atsirandant palikimui arba nepriimtų palikimo, turtas paliekamas antriniam įpėdiniui – vaikaitei (dukters dukrai). Antrinio įpėdinio paskyrimas (substitucija) yra numatytas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.21 straipsnyje. Jame nurodyta, kad testatorius turi teisę nurodyti testamente

⁹¹ GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 44.

⁹² *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 495-496.

kitą įpėdinį tam atvejui, jeigu jo paskirtas testamente įpėdinis mirs iki atsirandant palikimui arba nepriims palikimo. Kadangi pirminis įpėdinis palikimo nepriėmė dėl priežasčių, nurodytų Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.6 straipsnyje, atsirado teisė priimti palikimą antriniams įpėdiniams, neatsižvelgiant į tai, koks giminystės ryšys sieja (ar visiškai nesieja) su pirminiu įpėdiniu⁹³.

Antrinis įpėdinis negali paveldėti turto, kai atsiradus palikimui (mirus testatoriui) miršta testamentinis įpėdinis, nespėjęs priimti palikimo. Tokiu atveju teisė priimti palikimą pereina mirusio testamentinio įpėdinio įpėdiniams, o ne antriniams įpėdiniams (CK 5.58 str.). Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 5.21 straipsnį, testatorius turi teisę nurodyti testamente kitą įpėdinį tam atvejui, jeigu jo paskirtas testamente įpėdinis mirs iki atsirandant palikimui arba nepriims palikimo⁹⁴.

⁹³ GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 39.

⁹⁴ *Ibid.*, p. 39-40.

4. IŠVADOS

1. Testamentas yra vienašalis sandoris, kuriame išreikšta testatoriaus valia. Testamentas turi atitikti sandoriams keliamus reikalavimus dėl: testatoriaus veiksnumo, jo valios tikrumo, turinio teisėtumo, testamento formos. Jeigu nėra bent vieno sandorio elemento, sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu. Testamentą testatorius gali sudaryti tik pats. Draudžiama sudaryti testamentą per atstovą. Du asmenys gali sudaryti kartu vieną testamentą tik tuo atveju, jeigu yra sudarę santuoką. Toks testamentas vadinamas bendruoju sutuoktinių testamentu.
2. Teisės teorija ir praktika pripažįsta: esminis ir būtinas sutarties elementas yra šalių susitarimas, t.y. šalių valia sudaryti sutartį. Tikrąją savo valią gali išreikšti tik veiksnus asmuo. Jei sudarant sutartį šalių tikroji valia neišreikšta arba ji išreikšta su esminiais trūkumais, tai nėra ir susitarimo. Nesant pagrindinio sutarties elemento, nėra pagrindo ir sutarčiai egzistuoti, tokia sutartis yra neteisėta. Pagrindiniai veiksnumą lemiantys faktoriai yra amžius ir psichinė būklė. Notaras, įsitikindamas asmens veiksnumu, turi nustatyti šiuos asmens veiksnumo kriterijus. Jis privalo ne tik išaiškinti atliekamų notarinių veiksmų prasmę ir pasekmes asmenims, bet ir įsitikinti, kad asmuo suvokia savo veiksmų prasmę bei pasekmes ir sąmoningai siekia būtent tokių pasekmių.
3. Testatorius sudaro testamentą laisva valia niekieno neverčiamas, neklysdamas – tai būtinos testamento, kaip ir bet kurio kito sandorio galiojimo sąlygos. Ši valia turi būti susiformavusi laisvai, nevartojant prievartos, negrasinant. Kad testatoriaus valia būtų išreikšta laisvai, be pašalinių įtakos, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas reglamentuoja, kad pakanka vienos šalies valios. Todėl surašant testamentą, pakanka tik testatoriaus dalyvavimo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje ne kartą konstatuota, kad testatoriaus valia kaip reiškinys yra labai sudėtinga ir individuali, ją gali sąlygoti, suformuoti ir netgi nulemti įvairiausi testatoriaus fizinės ir emocinės būsenos aspektai.
4. Testamentas gali būti sudarytas paprasta rašytine forma arba notarine forma. Testamento formos ir sudarymo tvarkos reikalavimai priklauso nuo

testamento rūšies. Testamentai pagal sudarymo būdą gali būti oficialieji ir asmeniniai.

5. Testamento turinį sudaro testatoriaus pavedimai dėl jo turto mirties atveju. Testamentas, kurio turinys neteisėtas, yra niekinis. Testamento klaidos, jeigu tikroji testatoriaus valia aiški ir galima nustatyti įpėdinius ir turta, kuris jiems skiriamas, nėra pagrindas pripažinti testamentą negaliojančiu.

5. LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 31-953; 1996, Nr. 64-1501).
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su papildymais ir pakeitimais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36 – 1340).
4. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810).
5. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymas (Valstybės žinios, 1996, Nr. 100-2261).
6. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (Valstybės žinios, 1999, Nr. 50-1598).
7. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (Valstybės žinios, 2003, Nr. 94-4246).
8. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas (Valstybės žinios, 1994, Nr. 59–1153).
9. Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymas (Valstybės žinios, 1998, Nr. 98–2706).
10. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas (Valstybės žinios, 2003, Nr. 75-3472).
11. Lietuvos Respublikos paveldimo turto mokesčio įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 123-5531).
12. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Konvencijos dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo ratifikavimo (Valstybės žinios, 2004, Nr. 77-2658).
13. Konvencija dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo (Valstybės žinios, 2004, Nr. 77-2667).
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 22 d. nutarimas Nr. 594 „Dėl Testamentų registro steigimo ir Testamentų registro nuostatų patvirtinimo“ (Valstybės žinios., 2001, Nr. 44-1547).
15. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir jos papildomi protokolai (Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987).
16. 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (Valstybės žinios. 1995, Nr. 60-1501).

17. 1993 m. Hagos konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarpvalstybinio įvaikinimo srityje (Valstybės žinios. 1997, Nr. 101-2550).
18. Laikiniosios notarinių veikslių atlikimo metodinės taisyklės (Valstybės žinios, 192, Nr. 28-810).

Specialioji literatūra

1. ŪSONIENĖ, Jūratė. *Autorių teisių perdavimo ypatybės*. Monografija. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008.
2. MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 1: Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
3. MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 2: Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
4. MIKELĖNAS, V., *et al.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 3: Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
5. VILEITA, Alfonsas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 5: Paveldėjimo teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003. I t.
6. MIKELĖNAS, Valentinas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 6: Prievolių teisė (1). Vilnius: Justitia, 2003. I t.
7. ANDRIULIS, V., *et al.* *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
8. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2007.
9. *Civilinė teisė: vadovėlis*. Kaunas: Eugrimas, 1997.
10. GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas*. Vilnius: Justitia, 1998.
11. GAIVENIS, V.; VALIULIS, A. *Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai*. Vilnius: Justitia, 2002.
12. GLANDON, M.A.; GURDON, M.W.; OSAKWE, C. *Vakarų teisės tradicijos*. Vilnius: Pradai, 1993.
13. MIKELĖNAS, Valentinas. *Civilinės atsakomybės problemos. Lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.
14. MIKELĖNAS, Valentinas. *Prievolių teisė. I dalis*. Vilnius: Justitia, 2002.
15. MIKELĖNAS, Valentinas. *Sutarčių teisė*. Vilnius: Justitia, 1996.
16. MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001.

17. MIKULĖNIENĖ, D.; MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999.
18. NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. Kaunas: Vijusia, 1996.
19. NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės Lietuvoje*. Vilnius: Justitia, 2002.
20. NEKROŠIUS, Vytautas. *Notariato teisė: mokomoji knyga*. Kaunas: Dangerta, 1997.
21. ROBERTS, G. *An Introduction to German Law*. Baden-Baden: Nomos, Ver.-Ges., 1998.
22. VANSEVIČIUS, Stasys. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai teisiniai institutai*. Vilnius, 1981.
23. Залеский, В. В. и др. *Основные институты гражданского права зарубежных стран*. Москва: Норма, 1999.
24. ČAPLINSKIENĖ, Eglė. Bendrojo sutuoktinių testamentų ypatumai. *Notariatas*, 2009, nr. 7, p. 21-23.
25. DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 2008, 2(104), p. 73-83.
26. MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnio nustatymo problemos notarinėje praktikoje. *Notariatas*, 2009, nr. 7, p. 14-20.
27. MAJŪTĖ, Vaidota. Teismų praktika paveldėjimo bylose. *Notariatas*, 2008, nr. 4, p. 26-30.
28. PRANCKEVIČIUS, A.; PUMPUTIENĖ, R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės. *Juristas*, 2005, nr. 4, p. 26-31.
29. SIPAVIČIENĖ, Romutė. Testamentas – ar visada aišku ir nedviprasmiška? *Notariatas*, 2007, nr.1, p. 45-49.
30. Testamentas: visi šio dokumento privalumai ir trūkumai. *Privati erdvė*, 2005, nr. 6(15), p.72-74.

Praktinė medžiaga

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje V. Č. v. H. L., J. L., K. G., R. G., M. J. A., V. A. Nr. Nr. 3K-3-609/2008, kat. 45.1.

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje Kauno miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų departamento Sveikatos skyrius v. V.Č. Nr. 3K-3-370/2008, kat. 26.3; 128.4 (S).
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje .Z.B. v. K.J.. Nr. 3K-3-993/2003, kat. 30.4.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje . Ž. R. v. R. T. Nr. 3K-3-20/2007, kat. 34.4.8; 34.4.10; 114.9.6.4; 114.11; 121.13 (S).
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje D. V. v. J. S.. Nr. 3K-3-610/2003, kat. 30.4.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje M. J. v. J. J. , T. J.. Nr. 3K-3-41/2004, kat. 30.4.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje .I K. v. V. C.. Nr. 3K-3-451/2005, kat. 21.4.2.3; 34.4.3; 34.4.8.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje .Z. B. v. K. J. Nr. 3K-3-993/2003, kat. 30.4.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje G. M. B. v. J. M. Nr. 3K-3-473/2007, kat. 34.4.10 (S).
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 10 d. nutartis O. K. v. J. M. byloje Nr. 3K-3-262/2006.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje B. R. v. G. L. Nr. 3K-3-771/2002, kat. 30.4; 37.10; 15.2; 15.2.11.
- 12.¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje A. R. v. M. T. Nr. 3K-3-420/2007, kat. 34.5 (S).
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje V.D. v. L. S. Nr. 3K-3-368/2007, kat. 34.4.8; 34.4.10.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje T. V. v. Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija. Nr. 3K-3-581/2004, kat. 30.1; 30.4.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje Birutė Savickienė v. Ramutis Bušma, Ignacas Vytautas Bušma, Genovaitė Smolenskienė. Nr. 3K-3-424/2005, kat. 34.4.7.2.

16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje A. L. v. Kauno apskrities valstybinė mokesčių inspekcija. Nr. 3K-3-195/2004 m., kat. 30.4.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje R.U v. B.U., J.U. Nr3K-3-218/2004., kat. 30.1; 30.4.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis 1999 m. gruodžio mėn. 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-892/1999 m., kat. 13.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 26 d. konsultacija A3-90.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo A3-58 2002 m. kovo 1 d. konsultacija.

TESTAMENTO SUDARYMO SĄLYGOS

SANTRAUKA

Magistro darbe nagrinėjamos testamentų sudarymo sąlygos. Pateikiama testamentų sąvoka, testamentų istorinė raida, pagrindiniai paveldėjimo pagal testamentą bruožai. Aptariamas testamentas kaip vienašalis sandoris, kuriame išreikšta testatoriaus valia. Konstatuojama, kad testamentas turi atitikti sandoriams keliamus reikalavimus dėl: testatoriaus veiksnio, jo valios tikrumo, turinio teisėtumo, testamentų formos. Autorius daugiausia dėmesio skiria testatoriaus veiksniumi ir valiai kaip būtinoms testamentų galiojimo sąlygoms aptarti, nagrinėjami testamentų formų ir sudarymo tvarkos ypatumai, reikalavimai testamentų turiniui.

Darbe palyginami testamentų sudarymo teisinio reglamentavimo skirtumai ir panašumai su 1964 metų Civiliniu kodeksu. Pateikiama teismų praktika testamentų sudarymo, papildymo, pakeitimo, patvirtinimo, nuginkijimo ir kitais su paveldėjimu pagal testamentą susijusiais klausimais. Dėl darbo apimties reikalavimų tik trumpai ir fragmentiškai apžvelgtas užsienio šalių testamentų sudarymo teisinis reglamentavimas.

CONDITIONS OF TESTAMENT CONCLUSION

Summary

The present MA thesis deals with the conditions of testament conclusion. It presents the concept of a testament, shows its historical development, and expounds on the main features of inheritance by a testament. The paper approaches a testament as a unilateral transaction which expresses the will of a testator. It also states definite requirements for a testament as a transaction, concerning testator's legal capability, the certainty of his/her will, the legitimacy of the contents, and the format of a testament. The author devotes his major attention to the discussion of testator's legal capability and his/her will, as the essential conditions for testament validity; he also deals with testament forms and the peculiarities of testament drawing, also touching upon the requirements for testament contents.

The submitted MA thesis parallels differences and similarities of current legal regulations for testament drawing with the regulations drafted by the Civil Code of 1964. It introduces judiciary cases and practices on concluding, supplementing, modifying, validating, or withdrawing testaments. Due to the limitations added by the scope of an MA thesis, the paper only briefly dwells upon foreign practices of legal regulations for testament setting.